

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Wrocław, dnia 14 października 2020 r.

Poz. 5616

UCHWAŁA NR 0007.XIX.257.2020 RADY MIEJSKIEJ W ŻMIGRODZIE

z dnia 29 września 2020 r.

w sprawie przyjęcia „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Żmigród” na lata 2020-2023”.

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 i art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 713 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 1, ust. 2. ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 282 z późn. zm.), Rada Miejska w Żmigrodzie uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjąć do realizacji Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Żmigród na lata 2020 -2023 stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Gminy Żmigród.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

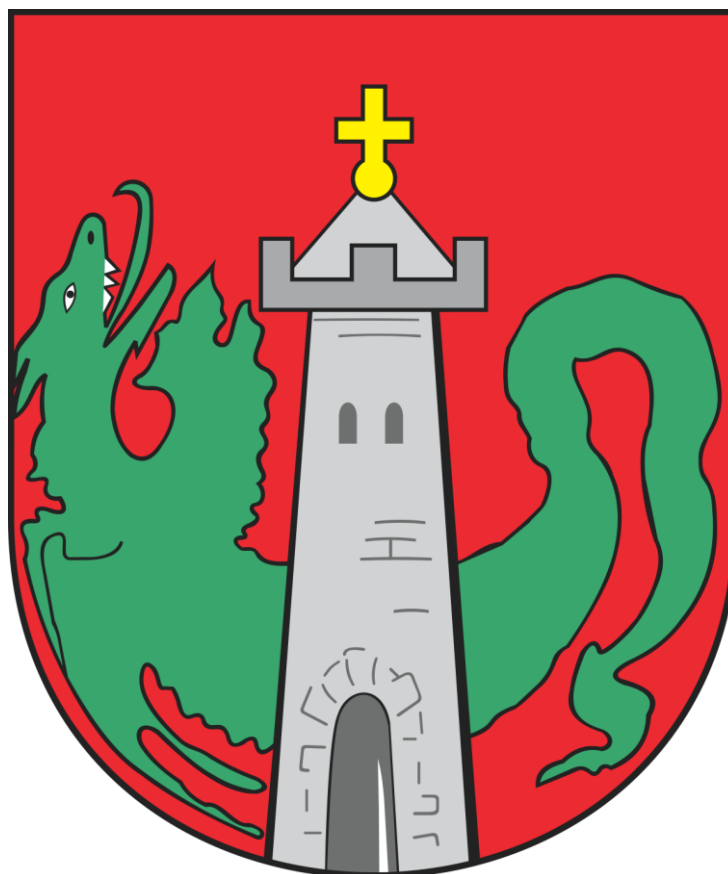
Przewodniczący Rady Miejskiej w Żmigrodzie:
Jan Czyżowicz

Załącznik do uchwały nr 0007.XIX.257.2020
Rady Miejskiej w Żmigrodzie
z dnia 29 września 2020 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

GMINY ŻMIGRÓD

NA LATA 2020 - 2023

ŻMIGRÓD 2019/2020

SPIS TREŚCI

str.

Wstęp.....	4
1. Położenie i krótka charakterystyka gminy.....	4
2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	7
3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	8
4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	9
5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.....	16
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	16
5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury.....	16
5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020.....	17
5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020.....	17
5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	18
5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	19
5.2.1 Strategia rozwoju województwa dolnośląskiego.....	19
5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego....	21
5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego.....	22
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	23
6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków.....	23
6.2. Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji zabytków.....	24
6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	36
6.4. Zabytki archeologiczne.....	38
6.4.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	38
6.4.2. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.....	44
6.4.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.....	49
7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	51
7.1. Uwarunkowania wynikające ze <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy</i>	51
7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania	

przestrzennego gminy.....	59
8. Charakterystyka zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków....	62
9. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	73
9.1. Gminna ewidencja zabytków.....	73
9.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków.....	74
9.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.....	75
9.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.	78
9.5. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.....	81
10. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	81
11. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	82
12. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	83

Podstawowym założeniem *Programu opieki nad zabytkami dla gminy Żmigród na lata 2020-2023* jest ukierunkowanie działań lokalnego samorządu na poprawę stanu zachowania i utrzymania środowiska kulturowego. W ostatnich latach, dla realizacji tego założenia, coraz większy nacisk kładzie się na aktywizację lokalnych środowisk samorządowych. W ramach budowy nowoczesnego oblicza społeczeństwa, dostrzega się potrzebę pogłębiania świadomości społeczeństwa w oparciu o fundamenty miejscowych tradycji kulturowych. Lokalna tradycja jest szczególnie cennym dziedzictwem kulturowym, składa się ze splotu wydarzeń (kontekst dziejowy, historie poszczególnych ludzi, grup społecznych), zachowanych pamiątek (zabytki architektury i budownictwa, zabytki ruchome, zabytki archeologiczne). Miejskowa historia zaś, najczęściej dotycząca poszczególnych rodzin czy niewielkich grup społecznych, przenosi się na dzieje regionu. Opieka nad dziedzictwem kulturowym powinna zatem leżeć u podstaw budowania nowoczesnego społeczeństwa, świadomego swojej przeszłości, która w oczywisty sposób pomaga definiować tożsamość kulturową jako wartościowy składnik struktury współczesnej cywilizacji.

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Żmigród położona jest w północno-wschodniej części województwa dolnośląskiego, w odległości ok. 50 km od jego stolicy, Wrocławia. Posiada status gminy miejsko-wiejskiej, o charakterze rolniczo-przemysłowym. Stanowi jedną z sześciu gmin, największą terytorialnie, tworzących powiat trzebnicki, zajmując północno – zachodnią część, w odległości nieco ponad 20 km od Trzebnicy. Siedzibą władz samorządowych jest miasto Żmigród, rozlokowane nad rzekami Barycz i Sąsiecznica. W latach 1975 –1998 gmina położona była w ówczesnym województwie wrocławskim.

Według danych GUS za 2017 r., powierzchnia gminy wynosi 292,14 km², co stanowi 28,49% powierzchni powiatu i 1,5% powierzchni województwa. Użytki rolne zajmują ponad 60% powierzchni gminy, wody powierzchniowe 4,5%, a tereny leśne pochłaniają 29% - porastając głównie północną i wschodnią część gminy. Z uwagi na cenne obszary przyrodnicze znaczna część gminy została objęta ochroną m.in. w ramach Parku Krajobrazowego „Dolina Baryczy” i występujących na jego terenie rezerwatów przyrody, również Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000 – obszar specjalnej ochrony ptaków „Dolina Baryczy” oraz specjalny obszar ochrony siedlisk – „Ostoja nad Baryczą”, włączonych także do sieci ECONET.

Gmina zamieszkiwana jest przez 14729 mieszkańców (wg GUS 2017 r.) Gęstość zaludnienia wynosi 50 os./1km² i jest to wskaźnik znacznie niższy niż w powiecie (77 osób na 1 km²). Strukturę osadniczą tworzy miasto i 30 wsi sołeckich: Barkowo, Borek, Borzęcin, Bychowo, Chodlewo, Dębno, Dobrosławice, Garbce, Gatka, Grądzik, Kanclerzowice, Karnice, Kaszyce Milickie, Kędzie, Kliszkowice, Korzeńsko, Książęca Wieś, Laskowa, Łapczyce, Morzęcino, Niezgoda, Osiek, Powidzko, Przedkowice, Przywsie, Radziądź, Ruda Żmigrodzka, Sanie, Węglewo, Żmigródek, obejmujących 45 miejscowości.

Gmina sąsiaduje z jednostkami samorządowymi, które administracyjnie należą do czterech powiatów z województwa dolnośląskiego oraz jedną gminą z województwa wielkopolskiego.

- od zachodu z gminą Wąsosz, z powiatu górowskiego,
- od południowego zachodu z gminą Wińsko, z powiatu wołowskiego,
- od południa z gminami Trzebnica i Prusice, z powiatu trzebnickiego,
- od wschodu z gminą Milicz, powiatu milickiego,
- od północy z gminą Rawicz, z powiatu rawickiego, w województwie wielkopolskim.

Jednostki osadnicze łączy sieć dróg gminnych i powiatowych. Przez tereny gminy wiodą również dwie drogi wojewódzkie: nr 339 – prowadząca w kierunku Wołowa oraz nr 439 relacji Żmigród – Milicz. Przebiegają tutaj także droga krajowa nr 5 relacji Wrocław – Poznań i droga ekspresowa S5. Gminę przecina też dwutorowa linia kolejowa nr 271 relacji Wrocław – Poznań.

Według regionalizacji fizycznogeograficznej prof. Jerzego Kondrackiego, gmina położona jest w makroregionie Obniżenie Milicko-Głogowskie, w mezoregionie Kotlina Żmigrodzka. W jej obrębie występują mniejsze jednostki: Kotlina Środkowej Baryczy zajmująca północną i środkową część gminy, Równina Prusicka zajmująca większą część południowej części gminy, Równina Czeszowska obejmująca tylko fragment południowo-wschodniej części gminy. Kotlina Żmigrodzka stanowi rozległe obniżenie utworzone w starszym plejstocenie. Obszar gminy położony jest na wysokości około 100 m n.p.m. i nieznacznie obniża się w kierunku północnym i zachodnim. Rzeźba terenu jest mało urozmaicona. Przeważają tereny płaskie urozmaicone wydrami i płytkimi wcięciami dolinek cieków wodnych. Gmina jest zasobna w wody powierzchniowe. Główną rzeką jest Barycz, będąca prawostronnym dopływem Odry, posiadająca liczne dopływy, w tym Orłę i Sąsiecznicę przepływające przez teren gminy. Występują też liczne rowy melioracyjne, kanały i duże kompleksy stawów

hodowlanych, z których największymi są Staw Niezgoda, Jamnik i Stary Łososiowy. Na terenie gminy występują udokumentowane zasoby bogactw naturalnych: gaz ziemny, eksploatowany w złożach Radziądz i Borzęcin oraz pospolite kopaliny: złoża piasków, żwirów i ilów ceramiki budowlanej, eksploatowane na lokalne potrzeby.

Ślady osadnictwa na terenie gminy sięgają epok prehistorycznych. Intensyfikacja osadnictwa nastąpiła w czasach średniowiecznych i taką metrykę posiada większość miejscowości w gminie, w tym te, w których znajdują się najcenniejsze obiekty zabytkowe: Powidzko wzmiankowane jest w dokumencie z 1218 r., Radziądz z 1245 r., Kanclerzowice w 1301 r., Bychowo wymieniane jest w 1305 r., Korzeńsko w 1315 r., zaś Barkowo w 1335 r. Natomiast najstarsza osada, przy przeprawie przez Barycz na szlaku z Wrocławia do Poznania, znajdowała się w miejscu obecnego Żmigródk. Wspomina ją bulla papieża Hadriana IV z 1155 r. Miasto Żmigród powstało w 1253 r.; lokowane naprzeciw osady starszej przez księcia wrocławskiego Henryka III. Do czasów obecnych zachował się jego średniowieczny układ o kształcie zbliżonym do owalu, z prostokątnym rynkiem i historyczną zabudową oraz wychodzącymi z niego ulicami, które zbiegają się w miejscach, gdzie do 1819 r. stały bramy miejskie. Miasto sukcesywnie rozwijało się ekonomicznie i urbanistycznie, zostawszy znaczącym ośrodkiem życia miejskiego na pograniczu dolnośląsko-wielkopolskim, które przez wiele lat stanowiło obszar rywalizacji, wyznaczało podział zaborów i podziałów kulturowych. Na przestrzeni dziejów tereny te zmieniały przynależność, dzieląc losy polityczne Śląska. Do 1294 r. należały do Piastów śląskich, w pierw w księstwie wrocławskim, następnie głogowskim i oleśnickim (od 1329 jako lenno króla czeskiego), a od 1348 r. pod bezpośrednim zwierzchnictwem króla Czech, następnie, od 1526 r. dostały się pod władzę dynastii habsburskiej. W wyniku wojen śląskich między Austrią i Prusami znalazły się w Królestwie Prus, od 1871 r. w granicach Cesarstwa Niemieckiego i następnie w III Rzeszy, by w 1945 r. powrócić do Polski.

W 1492 r. z Księstwa oleśnickiego zostało wydzielone żmigrodzkie wolne państwo stanowe, od 1742 r., po wyniesieniu Franza Adriana Hatzfelda do stanu książęcego, określane mianem księstwa żmigrodzkiego, którego kolejni właściciele wywodzący się z trzech rodów, przyczynili się znacząco do jego rozwoju. W 1512 r. Żmigród został przez króla czeskiego Władysława Jagiellończyka przekazany podskarbiemu Sigismundowi von Kurzbach, we władaniu którego pozostawał do 1592 r. W kolejnych latach należał do rodu

Schaffgotschów, a w latach 1641 – 1945 jego właścicielami był ród Hatzfeldów, którzy pozytywnie zapisali się w historii miasta i gminy, i za sprawą których tworzyli tu najlepsi w tamtych czasach architekci (Ch. Hacker, C. G. Langhans czy A. Langer) i malarze (F. A. Scheffler). Powstało wtedy wiele budowli świeckich i sakralnych, a rzemieślnicy i mieszczaństwo mieli liczne przywileje. Miasto w swej historii odnotowało również mniej korzystne chwile np. wojny husyckie, zniszczenia w czasie wojny trzydziestoletniej, epidemie i związane z tym wyludnienie, pożary, przemarsze licznych wojsk wielu armii, a w czasie II wojny światowej hitlerowski obóz pracy przymusowej i mord jeńców wojennych oraz liczne tuż powojenne zniszczenia i przesiedlenia ludności, które gruntownie zmieniły obraz etniczny tego regionu. W 1945 r. rozpoczął się nowy, polski etap przemian społeczno-gospodarczych, a dzięki ogromnemu wysiłkowi nowych mieszkańców Żmigród zaczął ponownie się rozwijać, natomiast obecnie podejmowane działania podnoszą jego atrakcyjność dla mieszkańców, turystów i inwestorów.

Warto nadmienić, iż Żmigród jest miejscem historycznym o znaczeniu międzynarodowym, bowiem pałac Hatzfeldów był miejscem spotkania cara Rosji Aleksandra I oraz króla pruskiego Fryderyka Wilhelma III, którzy wraz z posłami angielskim i austriackim opracowywali w lipcu 1813 r. plan ostatecznego pokonania Napoleona. Ustalenia przeszły do historii jako „Trachenberger Protokoll” - protokół żmigrodzki.

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne – tradycja, obrzędy, muzyka ludowa, postaci i zdarzenia historyczne - są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Żmigród na lata 2020-2023* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele te określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019, poz. 506 ze zm.).

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r., poz. 282), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach

- zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22, ust. 4),
- e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32, ust.1, pkt 3 i ust. 2),
- f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33, ust. 1 i 2),
- g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71, ust. 1 i 2)
- h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81),
- i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87, ust.1).
- j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w szeregu dokumentach:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zgodnie z art. 5, art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu

polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r., poz. 282)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, formy ochrony zabytków.

Użyte w art. 3 ustawy określenia oznaczają:

- 1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii

i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;

15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

W art. 5 zdefiniowane zostało pojęcie opieki nad zabytkami, która sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. Polega ona

w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku wraz z jego otoczeniem w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, działami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub

tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zgodnie z art. 36 ust. 1, pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16 b i 16 c ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust.1;
- 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą

zaprojektowanej zieleni;

12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa można prowadzić prace konserwatorskie i restauratorskie oraz badania konserwatorskie na podstawie pozwolenia wydanego przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego.

Tryb wydawania pozwoleń na prace przy zabytkach określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2018 r., poz. 1609 ze zm.).

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r., poz. 506 ze zm.)

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2019, poz. 1396 ze zm.)

Ustawa określa, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty zabytkowe. W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz. U. z 2020, poz. 55)

Zgodnie z art. 83 a, ust. 1 ustawy, zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków - wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r., poz. 293)

Zapisy ustawy określają, iż podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględnić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na samorządy obowiązek zawiadomienia konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r., poz. 65)

Ustawa określa (w art. 13 ust 4.), iż pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej własność jednostki samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa. Zgodnie z art. 13 ust. 5 sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 29, jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z niej, można nałożyć na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej obiektów zabytkowych. Przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ustaloną cenę obniża się o 50 % (art. 68). Właściwy organ, może za zgodą odpowiednio wojewody, rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. Nr z 2019 r., poz. 1186 ze zm.)

Art. 5 ust. 1, pkt 7 oraz ust. 2.

Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należyтым stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do

nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.
Art. 30 ust. 2.

Do zgłoszenia robót budowlanych należy dołączyć, w zależności od potrzeb, pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 30 ust. 7.

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 39 ustawy określa, iż:

- prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków,
- pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków,
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21.09.2004 r.)

Głównym celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków. Wśród kierunków działań wymieniono kompleksową rewaloryzację obiektów zabytkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, społeczne, zwiększenie roli zabytków

w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, promocję potencjału kulturowego regionów.

Instrumentem realizacji strategii jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Wśród najważniejszych celów strategicznych państwa z sferze ochrony zabytków wymieniono:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służb konserwatorskich,
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zachowania zabytków nieruchomych.

5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25.09.2012 r.)

Strategia rozwoju kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, zakłada poprawę dostępu do wiedzy o dziedzictwie kulturowym, a w efekcie wzrost świadomości społecznej w związku z postulowanym upowszechnieniem wykorzystania technologii cyfrowych. Wprowadzeniu odpowiednich standardów świadczenia usług publicznych oraz zwiększeniu ich dostępności służyć będzie szersze i bardziej kompleksowe wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych oraz rozwój niezbędnej do tego infrastruktury, w tym usług kulturalnych (digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego).

Działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego są również ważnym czynnikiem rozwoju i podnoszenia atrakcyjności miast, wpływają na budowanie silnej pozycji ośrodków miejskich.

5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26.03.2013 r.)

Głównym celem *Strategii rozwoju kapitału społecznego* jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Głównemu celowi przyporządkowano cztery cele szczegółowe, wśród których czwarty, „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej” odnieść można do ochrony dziedzictwa kulturowego. Wśród

kierunków działań wymienia się:

- tworzenie warunków wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,
- ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury.

W *Strategii* podnosi się również kwestię aktywnego udziału społeczeństwa w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 przyjęty został Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

W *Krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022* dokonano ewaluacji Krajowego Programu na lata 2014-2017. Sprawozdanie końcowe z oceny realizacji wybranych elementów Programu zostało zamieszczone na stronie internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pod adresem: www.kultura.gov.pl.

Na podstawie wyników ewaluacji i doświadczeń towarzyszących realizacji Programu na lata 2014-2017, przy przygotowywaniu Programu na lata 2019-2022 położono szczególny nacisk na zmiany w warstwie:

- 1) poprawy struktury zarządzania, monitoringu i ewaluacji Programu,
- 2) wyraźnego powiązania wskaźników realizacji Programu z konkretnymi zadaniami, zaplanowanymi jako elementy realizacji kierunków działania i celów szczegółowych.

W przyjętym dokumencie określony został cel główny, jakim jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Celowi głównemu przyporządkowano trzy cele szczegółowe oraz kierunki działania i zadania:

1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,
- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym,
- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach,

- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich,
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich,
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego,
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami:

- upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego:

- podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości:

- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami,
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami:

- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

5.2.1. Strategia rozwoju województwa dolnośląskiego

Przyjęta przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego Uchwałą Nr XXXII/932/13 z dnia 28 lutego 2013 r. *Strategia Rozwoju Województwa*

Dolnośląskiego 2020 określa główne cele rozwoju województwa i działania samorządu wojewódzkiego, wśród których uwzględniono zachowanie wartości środowiska kulturowego, kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego.

W dniu 31 października 2018 r. Zarząd Województwa Dolnośląskiego, uchwałą nr 6146/V/18, przyjął *Plan Wykonawczy Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030*. Głównym celem Planu Wykonawczego SRWD 2030 jest uporządkowanie działań prowadzących do skutecznej realizacji celów Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030, efektywnego wydatkowania środków krajowych i europejskich oraz ułatwienia monitoringu osiągniętych postępów.

W przeprowadzonej analizie SWOT wskazano mocne strony regionu związane z ochroną dziedzictwa kulturowego:

- różnorodność zachowanego dziedzictwa kulturowego, w tym duża liczba zabytków o wysokiej klasie artystycznej i znaczeniu historycznym (obiekty na liście UNESCO, pomniki historii, parki kulturowe),
- gęsta sieć miast o zachowanym historycznym układzie urbanistycznym i dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi,
- największa w skali kraju liczba zabytków nieruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

Wskazano również słabe strony regionu, wśród których wymienia się m.in. znaczną dewastację nieużytkowanych zabytkowych obiektów przemysłowych i kolejowych, negatywne przekształcenia historycznych układów przestrzennych miejscowości, wprowadzanie nowej zabudowy oderwanej od miejscowej tradycji budowlanej oraz modernizację zabytkowych obiektów bez poszanowania znaczenia wartości zabytków.

Założony w *Strategii* cel nadrzędny, określony jako „Harmonijny rozwój regionu i wysoka jakość życia dolnośląskiej społeczności” realizowany będzie poprzez cele strategiczne, wśród których wymieniono „Odpowiednie wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego”. Cel operacyjny „Ochrona obiektów i terenów dziedzictwa kulturowego” ma być realizowany poprzez:

- wsparcie przedsięwzięć służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego w regionie,
- wspieranie i udostępnianie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego i jego promocji,
- wsparcie zagospodarowywania i udostępniania na cele turystyki lub kultury

najważniejszych obiektów zabytkowych oraz miejsc historycznych o znaczeniu ponadregionalnym.

5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego. Perspektywa 2020 przyjęty został przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego Uchwałą Nr XLVIII/1622/2014 z dnia 27 marca 2014 r. Dla ochrony i odnowy zasobów dziedzictwa kulturowego z uwzględnieniem ochrony zasobów przyrodniczo-krajobrazowych przyjęto następujące podstawowe kierunki i zasady zagospodarowania przestrzennego:

1) harmonijne kształtowanie krajobrazu kulturowego oraz poprawę stanu i wykorzystania zespołów zabytkowych, realizowane przy uwzględnieniu następujących zasad:

- zachowania i odnowy walorów oraz cech krajobrazu kulturowego w miejscach o szczególnym znaczeniu dla tożsamości regionu,
- ochrony miejsc o wysokich wartościach kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych oraz zachowanej historycznej strukturze przestrzennej,
- zintegrowanego podejścia do waloryzacji, ochrony i zagospodarowania przestrzennego zasobów kulturowych;

2) ochrona oraz poprawa stanu i wykorzystania zespołów zabytkowych, realizowana przy uwzględnieniu następujących zasad:

- uwzględniania w dokumentach strategicznych i planistycznych stref koncentracji zasobów dziedzictwa kulturowego, wymagających szczególnej ochrony ich wartości kulturowych i krajobrazowych,
- prowadzenia kompleksowych rewitalizacji zespołów zabytkowych z możliwością wprowadzania nowych funkcji do obiektów zabytkowych,
- eksponowania w sylwetach miejscowości dominant architektonicznych i ochrony wglądów na nie,
- ochrony obiektów ujętych w rejestrach i ewidencjach zabytków, w tym zwłaszcza obiektów usługowych, produkcyjnych, a także dworców i przystanków kolejowych oraz wiaduktów i tuneli,
- ochrony stanowisk archeologicznych o zachowanych formach krajobrazowych.

5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego

Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2016-2020 przyjęty został Uchwałą Nr XXIII/687/16 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 28 czerwca 2016 r. (Dz. Urz. Województwa Dolnośląskiego z dnia 22.07.2016 r., poz. 3706).

Myślą przewodnią opracowania *Programu* było uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. Program określił stan, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami, wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, edukacyjnych i promocyjnych.

Przyjęta w dokumencie wizja rozwoju „Wielokulturowe dziedzictwo Dolnego Śląska stanowi fundament nowoczesnego i otwartego regionu europejskiego” ma być realizowana poprzez cel strategiczny „Zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmacniania tożsamości Dolnego Śląska”, któremu przyporządkowano cele operacyjne i priorytety:

1. Poprawa skuteczności ochrony i stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa;
 - rozpoznanie stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa,
 - wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem zabytków.
2. Wzmocnienie tożsamości Dolnoślązaków, a tym samym ich zaangażowania i akceptacji dla działań podejmowanych w celu ochrony dziedzictwa kulturowego;
 - kształtowanie tożsamości regionalnej poprzez działania edukacyjne i promocyjne,
 - wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami.
3. Efektywne i zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska w oparciu o pełną wiedzę i kompetencje wielu podmiotów;
 - budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego,
 - budowa zintegrowanego systemu informacji i monitoringu jako narzędzia wspomagania procesu decyzyjnego w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami.
4. Wykorzystanie potencjału zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia siły ekonomicznej województwa, instytucji i osób;
 - wzmocnienie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego,

- wzmocnienie znaczenia ekonomicznego sektorów związanych z opieką nad zabytkami.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

BARKOWO

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. MARCINA, 1787 r.

Rejestr zabytków nr A/3638/1960 z dnia 24.09.1969 r.

KOŚCIÓŁ EWANGELICKI, ob. fil. katolicki p.w. św. Antoniego, 1829 r.

Rejestr zabytków nr A/5861 z dnia 14.02.2013 r.

BYCHOWO

KOŚCIÓŁ FIL. P.W. ŚW. JANA NEPOMUCENA, 1726 r.

Rejestr zabytków nr A/3646/1164 z dnia 02.12.1964 r.

KANCLERZOWICE

SPICHLERZ FOLWARCZNY, pocz. XIX w.

Rejestr zabytków nr A/3641/1540 z dnia 25.02.1966 r.

KORZEŃSKO

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. PODWYŻSZENIA KRZYŻA ŚW., 1722-1725 r.,

ul. Kasztanowa

Rejestr zabytków nr A/3645/1166 z dnia 02.12.1964 r.

KOŚCIÓŁ EWANGELICKI, ob. katolicki pom. p.w. św. Jana Pawła II, 1861 r.,

ul. Topolowa

Rejestr zabytków nr A/5995 z dnia 02.03.2016 r.

CMENTARZ EWANGELICKI, 1 ćw. XIX w., ul. Topolowa

Rejestr zabytków nr A/3632/514/W z dnia 26.09.1983 r.

POWIDZKO

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. JANA CHRZCICIELA:

a. kościół, 1787-1791 r.,

Rejestr zabytków nr A/3635/1168 z dnia 02.12.1964 r.

b. brama, 4 ćw. XVIII w.,

Rejestr zabytków nr 350/511/1-49 z 1985 r. (rejestr zabytków ruchomych)

RADZIĄDZ

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. KAROLA BOROMEUSZA, 1727-1735 r., ul. Szkolna

Rejestr zabytków nr A/3642/1546 z dnia 25.02.1966 r.

ŻMIGRÓD

OŚRODEK HISTORYCZNY MIASTA, XIII w.

Rejestr zabytków nr A/1852/388 z dnia 25.11.1956 r.

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. TRÓJCY, 1597-1607 r., 1723 r., 1871 r., ul. Kościelna

Rejestr zabytków nr A/3640/1171 z dnia 02.12.1964 r.

KOŚCIÓŁ EWANGELICKI, ob. fil. katolicki p.w. św. Stanisława Kostki,
1854 – 1858 r., ul. Rybacka

Rejestr zabytków nr A/743 z dnia 28.03.2006 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWY, ul. Parkowa:

a. pałac Hatzfeldów (trwała ruina), 1655-1660 r., 1683 r., 1706-1708 r., 1762-1765 r., 2 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków nr A/3636/317 z dnia 18.07.1956 r.

b. wieża kasztelańska, ok. 1560 r., 1640-1643 r., 1831-1847 r.,

Rejestr zabytków nr A/3637/414 z dnia 26.01.1957 r.

c. park, XVII-XIX w.

Rejestr zabytków nr A/3633/423 z dnia 19.10.1978 r.

W rejestrze zabytków figuruje również nieistniejąca stodoła w Radziądzu z poł. XVIII w., wymagająca wykreślenia z tegoż rejestru; rej. zab. nr 426/W z dnia 19.10.1978 r.

6.2. Wykaz zabytków nieruchomości ujętych w gminnej ewidencji zabytków

BARKOWO

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XI – XII w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MARCINA:

a. kościół, 1787 r.,

b. cmentarz przykościelny, XIV w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO, ob. fil. katolickiego p.w. św.

Antoniego:

a. kościół, 1829 r.,

b. cmentarz przykościelny, 1830 r.

CMENTARZ KATOLICKI, XIX w.

CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

DOM NR 1, ok. 1900 r.

ZAGRODA NR 36:

a. dom ludowy, ob. mieszkalny, ok. 1915 r.

b. brama, ok. 1915 r.

DWORZEC KOLEJOWY, ob. dom nr 46, ok. 1905 r.

DOM NR 50, ok. 1920 r.

DOM, ob. plebania nr 68 a, k. XIX w.

SZKOŁA, nr 75, k. XIX w.

BARKÓWKO

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. dom nr 7, 2 poł. XIX w.,

b. dom nr 7a, 2 poł. XIX w.,

c. budynek gospodarczy (obora, spichlerz), k. XIX w.,

d. obora, 1898 r.

ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO:

a. dworzec, ob. dom nr 26, ok. 1910 r.

b. budynek gospodarczy, ok. 1910 r.

DOM NR 3, 2 poł. XIX w.

BOREK

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

STODOŁA w zagrodzie nr 20, k. XIX w.

BORZĘCIN

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w., XIX/XX w.

KAPLICA P.W. ŚW. JADWIGI, 1912 r.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. dom nr 46/46 a, XIX/XX w.

b. obora, pocz. XX w.,

c. magazyn, XIX/XX w.

DOM NR 23, 2 poł. XIX w.

STODOŁA w zagrodzie nr 32, 2 poł. XIX w.

BUKOŁOWO

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY PRZYSIÓŁKA, XIII w.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. spichlerz, XIX/XX w.,

b. dom mieszkalno-gospodarczy nr 8, XIX/XX w.

BYCHOWO

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA FIL. P.W. ŚW. JANA NEPOMUCENA:

a. kościół, 1726 r.,

b. cmentarz przykościelny, XIV w.

DOM NR 12, 12 a, 12 b, ok. 1910 r.

ZAGRODA NR 20:

a. młyn, pocz. XX w.,

b. stodoła, k. XIX w.

BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY NR 87, pocz. XX w.

SZKOŁA, ob. dom nr 90, ok. 1910 r.

CHODLEWO

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

CZARNY LAS

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

DOM NR 5, 1895 r.

DĘBNO

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

DOM NR 19, ok. 1910 r.

LEŚNICZÓWKA, ob. dom nr 23, ok. 1910 r.

DOBROSŁAWICE

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

SZKOŁA, ob. świetlica nr 19, ok. 1915 r.

ZAGRODA NR 37:

a. dom, ok. 1910 r.

b. ogrodzenie z bramą, ok. 1910 r.

GARBCE

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

ZESPÓŁ MŁYNA NR 5:

a. dom, ok. 1920 r.,

b. młyn parowy, ob. elektryczny, 1921 r.,

c. kotłownia, 1921 r.,

d. budynek gospodarczy, ok. 1920 r.

DOM LUDOWY, ob. mieszkalny nr 63, ok. 1920 r.

GATKA

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

DOM NR 2, XIX/XX w.

DOM NR 4, 2 poł. XIX w.

DOM NR 10, k. XIX w.

STODOŁA w zagrodzie nr 21, 2 poł. XIX w.

REMIZA STRAŻACKA k/ nr 35, ok. 1910 r.

STODOŁA w zagrodzie nr 37, k. XIX w.

GÓRECZKI

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. stodoła, 1899 r.,

b. obora, k. XIX w.

c. spichlerz, ob. budynek mieszkalno-gospodarczy, 1919 r.

GRĄDZIK

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. dom nr 7, ok. 1905 r.,

b. budynek gospodarczy (obora), ob. mieszkalno-gospodarczy nr 17, pocz. XX w,

c. transformator, ok. 1920 r.

DOM NR 13, 2 poł. XIX w.

KANCLERZOWICE

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. dom nr 17, k. XIX w.,

b. czworak nr 17 g, k. XIX w.,

c. spichlerz, pocz. XIX w.,

d. wozownia, k. XIX w.,

e. obora, pocz. XX w.,

f. stodoła, k. XIX w.

SZKOŁA, ob. dom nr 27, 1908 r.

STODOŁA w zagrodzie nr 2, 2 poł. XIX w.

STODOŁA w zagrodzie nr 3, 1899 r.

KARNICE

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

FOLWARCZNY BUDYNEK GOSPODARCZY - obora, chlewnia, spichlerz,
XIX/XX w.

STODOŁA w zagrodzie nr 9, pocz. XX w.

KASZYCE MILICKIE

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 12, 2 poł. XIX w.,

- b. spichlerz, k. XIX w.,
 - c. stodoła, 1899 r.,
 - d. obora, pocz. XX w.,
 - e. czworak nr 20, pocz. XX w.,
 - f. dwojak nr 29, XIX/XX w.,
 - g. dwojak nr 30, XIX/XX w.
- DOM NR 28, pocz. XX w.

KĘDZIE

- HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, VIII w.
- SZKOŁA, ob. dom nr 19, ok. 1915 r.
- DOM NR 21, ok. 1920 r.
- DOM NR 32, 2 poł. XIX w.
- DOM NR 39, ok. 1900 r.
- DOM NR 40, ok. 1900 r.

KLISZKOWICE

- HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.
- DOM NR 2, poł. XIX w.
- DOM NR 8, k. XIX w.
- DOM NR 10, poł. XIX w.
- DOM, ob. świetlica nr 12, ok. 1910 r.
- DOM NR 14, ok. 1910 r.

KLISZKOWICE MAŁE

- HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

KORZEŃSKO

- HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.
- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. PODWYŻSZENIA KRZYŻA ŚW., ul.

Kasztanowa:

- a. kościół, 1722-1725 r.,
 - b. cmentarz przykościelny, XVI w.
- KOŚCIÓŁ EWANGELICKI, ob. katolicki pom. p.w. św. Jana Pawła II, 1861 r.,
ul. Topolowa
- CMENTARZ KATOLICKI, 2 poł. XIX w., ul. Topolowa
- CMENTARZ EWANGELICKI, 1 ćw. XIX w., ul. Topolowa
- ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO, ul. Wrocławska 21:
- a. dworzec kolejowy, ok. 1915 r.,
 - b. szalet, ok. 1915 r.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY, ul. Kasztanowa:

- a. rządówka, ob. dom nr 50, k. XVIII w.,
- b. sześciorak nr 44/46, k. XIX w.,
- c. spichlerz, k. XIX w.,
- d. obora, k. XIX w.,
- e. budynek gospodarczy, k. XIX w.

ul. Kasztanowa

DOM LUDOWY NR 1, k. XIX w.

DOM NR 6, k. XIX w.

DOM NR 9, k. XIX w.

SZKOŁA EWANGELICKA, ob. dom nr 14, k. XIX w.

SZKOŁA, ob. plebania nr 31, ok. 1905 r.

PASTORÓWKA, ob. dom nr 78, k. XIX w.

ul. Powstańców Wielkopolskich

DOM LUDOWY, ob. świetlica nr 6, pocz. XX w.

KSIAŻĘCA WIEŚ

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

STODOŁA w zagrodzie nr 23, ok. 1900 r.

LASKOWA

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

DOM MIESZKALNO-GOSPODARCZY NR 16, 2 poł. XIX w.

ŁAPCZYCE

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

ZESPÓŁ PAŁACOWY:

- a. pałac nr 9, k. XIX w.
- b. oficyna nr 10, 2 poł. XIX w.,
- c. obora, k. XIX w.,
- d. spichlerz, k. XIX w.
- e. park i ogród gospodarczy, XVIII-XIX w.

MORZĘCINO

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

ZESPÓŁ DWORSKI:

- a. dwór nr 1, 1 poł. XIX w., k. XIX w.,
- b. budynek gospodarczy, ok. 1910 r.,
- c. budynek gospodarczy, ok. 1910 r.,
- d. sześciorak nr 2, ok. 1920 r.

NIEZGODA

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

DOM NR 50, k. XIX w.

ZAGRODA NR 51:

a. dom, pocz. XX w.,

b. stodoła, pocz. XX w.

OSIEK

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

STODOŁA FOLWARCZNA, k. XIX w.

OSIEK MAŁY

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

POWIDZKO

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. JANA CHRZCICIELA:

a. kościół, 1787-1791 r.,

b. brama, 4 ćw. XVIII w.,

c. mur kościelny, XVIII w.,

d. cmentarz przykościelny, pocz. XIV w.,

e. plebania nr 25, 1815 r.,

f. dom nr 28, 1817 r.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO:

a. kościół cmentarny (ruina), 1909 r.,

b. cmentarz, 2 poł. XIX w.

CMENTARZ KATOLICKI, poł. XIX w.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. czworak nr 5, XIX/XX w.,

b. czworak nr 6, 1897 r.,

c. stodoła (nr 6), k. XIX w.,

d. spichlerz (nr 5), XIX/XX w.

e. obora (nr 5), XIX/XX w.

DOM NR 2, pocz. XX w.

WILLA, ob. przychodnia lekarska nr 19, ok. 1920 r.

DOM NR 41, ok. 1910 r.

DOM NR 42, 1918 r.

PRZEDKOWICE

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

PRZYWSIE

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

POSTERUNEK CELNY, ob. dom nr 22, ok. 1922 r.

RADZIĄDZ

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. KAROLA BOROMEUSZA, ul. Szkolna:

a. kościół, 1727-1735 r.,

b. cmentarz przykościelny, 1735 r.,

c. plebania nr 4, k. XIX w.

CMENTARZ EWANGELICKI, 1 ćw. XIX w., ul. Piaskowa

ul. Gajowa

ZESPÓŁ LEŚNICZÓWKI NR 8:

a. leśniczówka, pocz. XX w.,

b. stodoła, pocz. XX w.

ul. Piaskowa

DOM NR 18, 2 poł. XIX w.

ul. Szeroka

DOM NR 6, 2 poł. XIX w.

DOM NR 25, pocz. XX w.

ul. Szkolna

ZESPÓŁ SZKOLNY NR 1:

a. szkoła ewangelicka, ob. dom, 1890 r.,

b. oficyna, 1890 r.

STODOŁA w zagrodzie nr 17, 1 poł. XIX w.

ul. Żmigrodzka

STODOŁA w zagrodzie nr 1, 2 poł. XIX w.

STODOŁA w zagrodzie nr 20, 2 poł. XIX w.

RUDA ŻMIGRODZKA

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

SZKOŁA, ob. kaplica, mieszkanie nr 16, ok. 1920 r.

BUDYNEK GOSPODARCZY w zagrodzie nr 33, 2 poł. XIX w.

SANIE

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

DOM NR 12, 2 poł. XIX w.

STODOŁA w zagrodzie nr 20, 2 poł. XIX w.

WĘGLEWO

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. dom nr 2, k. XIX w.
- b. dom nr 3, k. XIX w.
- c. stodoła z oborą, 1898 r.,
- d. spichlerz, 1892 r.,
- e. paszarnia z oborą, k. XIX w.
- f. brama wjazdowa, k. XIX w.

GOŁĘBNIK w zagrodzie nr 10, pocz. XX w.

WIERZBINA

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

ŻMIGRÓD

OŚRODEK HISTORYCZNY MIASTA, XIII w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. TRÓJCY, ul. Kościelna:

- a. kościół, 1597-1607 r., 1723 r., 1871 r.,
- b. brama, pocz. XX w.,
- c. szkoła katolicka, ob. dom nr 1/1 a, 1827 r.
- d. plebania nr 1 b, 1910 r.

KOŚCIÓŁ EWANGELICKI, ob. fil. katolicki p.w. św. Stanisława Kostki,
1854 – 1858 r., ul. Rybacka

CMENTARZ KATOLICKI, pocz. XIX w., ul. Sportowa

KAPLICA CMENTARNA, XIX/XX w., ul. Sportowa

CMENTARZ EWANGELICKI, ob. park, 1804 r., powiększony 1865 r.,
ul. Sienkiewicza

ZESPÓŁ PAŁACOWY, ul. Parkowa:

- a. pałac Hatzfeldów (trwała ruina), 1655-1660 r., 1683 r., 1706-1708 r., 1762-1765 r., 2 poł. XIX w.,
- b. wieża kasztelańska, ok. 1560 r., 1640-1642 r., 1831-1847 r.,
- c. oranżeria, ob. magazyn, 2 poł. XVIII w.,
- d. ogrodzenie z bramą, ok. 1920 r.,
- e. park, XVII-XIX w.

ul. Batorego

SZKOŁA, nr 2, 1908 r.

DOM NR 8, 1 poł. XIX w.

WIEŻA CIŚNIEŃ, 1906 r.

ul. Kolejowa

ROZDZIELNIA GAZU, ob. dom nr 8, pocz. XIX w.

ZESPÓŁ BUDOWLANY DAWNEJ CUKROWNI, ul. Kolejowa 10:

a. budynek produkcyjny, 2 poł. XIX w.,

b. budynek administracyjny (?), 2 poł. XIX w.,

c. kotłownia z kominem, 2 poł. XIX w.

POCZTA, nr 11, ok. 1910 r.

DOM NR 13, ok. 1870 r.

DOM NR 13 a, XIX/XX w.

ul. Konopnickiej

DOM NR 13, k. XIX w.

ul. Kościelna

DOM NR 3, k. XIX w.

DOM NR 4, k. XIX w.

DOM NR 6, k. XIX w.

DOM NR 8, XIX/XX w.

DOM NR 10, pocz. XX w.

ul. Kościuszki

STODOŁA w zespole domu nr 2, k. XIX w.

DOM NR 4, ok. 1910 r.

MŁYŃ GOSPODARCZY Nr 15 a, pocz. XX w.

ul. Lipowa

DOM NR 3, pocz. XX w.

DOM NR 4, 1914 r.

DOM NR 6, 1878 r.

ul. Mickiewicza

DOM NR 1-15, ok. 1920 r.

DOM NR 2-12, ok. 1920 r.

ul. św. Jana Pawła II

DOM NR 1, 2 poł. XIX w.

DOM NR 19, ok. 1890 r.

DOM NR 27, ok. 1880 r.

DOM NR 33, k. XIX w.

DOM NR 37 a, 2 poł. XIX w.

DOM NR 38, pocz. XX w.

ul. Powstańców Styczniowych

URZĄD CELNY, ob. dom nr 1, 1 ów. XIX w.

DOM NR 4, XIX/XX w.

ul. Poznańska

SIEROCINIEC, ob. Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia nr 1:

a. dom mieszkalny, ok. 1833 r.,

b. ogrodzenie, k. XIX w.

DOM NR 2, pocz. XIX w.

STODOŁA w zespole domu nr 4, XIX/XX w.

DOM NR 9, k. XIX w.

DOM NR 11, pocz. XX w.

DOM NR 13, ok. 1905 r.

ul. Rybacka

DOM NR 15, XIX/XX w.

PASTORÓWKA, ob. szkoła, nr 17, 2 poł. XIX w.

DOM NR 33, ok. 1925 r.

ul. Rzeźnicza

ZESPÓŁ BUDYNKÓW DAWNEJ RZEŻNI MIEJSKIEJ NR 6, ok. 1890 r.

ul. Sportowa

DOM NR 20, pocz. XX w.

ul. Spółdzielcza

DOM NR 2, XIX/XX w.

DOM NR 3, XIX/XX w.

ul. Szklana

DOM NR 4, k. XIX w.

ul. Szkolna

DOM NR 1, ok. 1920 r.

DOM NR 2/4, ok. 1920 r.

SZKOŁA, nr 7, 1903 r.

DOM NR 8/10, ok. 1930 r.

DOM NR 9, ok. 1920 r.

SZKOŁA, nr 11, 1913 r.

DOM NR 12, ok. 1925 r.

DOM NR 13, ok. 1920 r.

ul. Wąska

DOM NR 5, XIX/XX w.

ul. Wiejska

DOM NR 10 a, k. XIX w.

DOM NR 16, pocz. XX w.

DOM NR 18, XIX/XX w.

DOM NR 22, pocz. XX w.

KOLEJOWA WIEŻA CIŚNIENI, 1909 r.

ul. Wileńska

DOM NR 3, 1 poł. XIX w.

DOM NR 8, ok. 1890 r.

ul. Willowa

ZESPÓŁ SZPITALNY NR 4:

a. szpital, 1913 r.,

b. budynek administracyjny szpitala, 1913 r.

SZKOŁA, nr 5, ok. 1925 r.

pl. Wojska Polskiego

DOM NR 1, ok. 1860 r.

DOM, ob. budynek Urzędu Miejskiego nr 2/3, ok. 1830 r.

DOM NR 11, 2 poł. XIX w.

DOM NR 12, 2 poł. XIX w.

DOM NR 15, 2 poł. XIX w.

DOM NR 19, k. XIX w.

pl. Wolności

DOM NR 4, XIX/XX w.

DOM NR 5, XIX/XX w.

DOM NR 6, XIX/XX w.

ul. Wrocławska

DOM NR 13, pocz. XX w.

DOM NR 21, pocz. XX w.

DOM NR 30, XIX/XX w.

DOM NR 45, pocz. XX w.

ul. Zamkowa

DOM NR 2, ok. 1880 r.

DOM NR 5, k. XIX w.

ul. Zielona

ZESPÓŁ DOMU NR 5:

a. dom, pocz. XX w.,

b. stodoła, pocz. XX w.

DOM NR 10/11, ok. 1910 r.

ŻMIGRÓDEK

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI, XIII w.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. czworak, ul. Milicka 2, 1896 r.,
- b. sześciorak, ul. Zakładowa 3, k. XIX w.,
- c. dom mieszkalno-gospodarczy, ul. Milicka 10, k. XIX w.,
- d. obora, cielętnik, ul. Zakładowa 2, 1892 r.,
- e. obora, ul. Zakładowa 2, k. XIX w.,
- f. stajnia, ul. Zakładowa 1, k. XIX w.

ul. Główna

STODOŁA w zagrodzie nr 4, pocz. XX w.

ZAGRODA NR 5:

- a. dom, pocz. XX w.,
- b. stodoła, pocz. XX w.,
- c. budynek gospodarczy, pocz. XX w.

DOM NR 7, ok. 1920 r.

DOM NR 11, ok. 1900 r.

STODOŁA w zagrodzie nr 13, pocz. XX w.

STODOŁA w zagrodzie nr 16, pocz. XX w.

STODOŁA w zagrodzie nr 23, 1907 r.

GOSPODA, ob. dom nr 26, ok. 1920 r.

DOM NR 27-27 a, ok. 1920 r.

STODOŁA w zagrodzie nr 43, pocz. XX w.

ul. Milicka

DOM NR 1, ok. 1905 r.

ul. Rawicka

DOM NR 3-3 a, ok. 1920 r.

ul. Wodociągowa

STODOŁA w zagrodzie nr 2, pocz. XX w.

6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Żmigród do rejestru zabytków wpisanych jest 7 zespołów zabytków ruchomych, stanowiących wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych oraz 1 obiekt pojedynczy.

1. Elementy wyposażenia kościoła par. p.w. św. Marcina w Barkowie wpisane

zostały do rejestru zabytków pod nr B/2051/1-15 decyzją z dnia 22.09.2009 r. W skład wyposażenia wchodzi m.in. rzeźby, obrazy, prospekt organowy. Decyzją z dnia 08.03.2018 r. pod nr rejestru B/2621/1-6 wpisane zostały XVIII-wieczne portale stanowiące elementy wystroju zewnętrznego oraz portal z ok. 1780 r. zdobiący otwór drzwiowy prowadzący z prezbiterium do zakrystii.

2. Elementy wystroju i wyposażenia kościoła fil. p.w. św. Jana Nepomucena w Bychowie wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr B/1947/1-31 decyzją z dnia 01.09.2008 r. W skład wyposażenia wchodzi m.in. XVIII- wieczna ambona, elementy ołtarzy, kropielnica, ławki, dzwon z 1869 r.

3. Wyposażenie i wystrój kościoła par. p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Korzeńsku wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 349/509/1-43 decyzją z 1984 r. m.in. barokowy ołtarz główny, ołtarze boczne, prospekt organowy, chrzcielnica, konfesjonały, ławki, portal.

4. Wystrój i wyposażenie kościoła par. p.w. św. Jana Chrzciciela w Powidzku wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 350/511/1-49 decyzją z 1985 r. W skład wyposażenia wchodzi m.in. klasycystyczne ołtarze, ambona, chrzcielnica, późnobarokowy prospekt organowy, lichtarze, figura św. Jana Nepomucena z 1865 r. na murze kościelnym.

5. Elementy wystroju i wyposażenia kościoła par. p.w. św. Karola Boromeusza w Radziedzu wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr B/1942/1-47 decyzją z dnia 23.07.2008 r., m.in. barokowy ołtarz główny z rzeźbami i obrazami, ołtarze boczne, ambona, chrzcielnica, prospekt organowy z XIX w., barokowe portale i drzwi.

6. Wyposażenie kościoła fil. p.w. p.w. św. Stanisława Kostki w Żmigrodzie wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 347/399/1-24 decyzją z dnia 09.02.1979 r. W skład wyposażenia wchodzi m.in. neogotycki ołtarz, ambona, prospekt organowy, witraże, portale, drzwi.

7. Wyposażenie i wystrój kościoła par. p.w. św. Trójcy w Żmigrodzie wpisane zostało do rejestru zabytków dwiema decyzjami: nr 346/396/1-45 z dnia 20.10.1978 r. i nr 348/508/1-55 z dnia 11.03.1985 r. W skład wyposażenia wchodzi m.in. neogotycki ołtarz główny, barokowe ołtarze boczne, chrzcielnica, malowidła ściennie, dekoracje stiukowe, konfesjonały, płyty nagrobne, witraże.

8. Obiekt pojedynczy wpisany do rejestru zabytków ruchomych: obraz; rejestr zabytków nr 345/79/1 z dnia 03.03.1972 r.,

6.4. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zgodnie z definicją zastosowaną w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności człowieka wraz z wszelkimi przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać dla dobra ogółu i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne, dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne, dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich korzeni naszej obecnej kultury, którzy z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

6.4.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Żmigród znajdują się następujące stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków:

1. Przywsie, ob. AZP 70-27, st. 40/1, nr rej. zab. 1100/535/Arch z dnia

20.09.1984 r.

- osada - kultura pucharów lejkowatych, neolit
- osada - epoka brązu
- ? - kultura łużycka, pradzieje
- ? - kultura łużycka, pradzieje

2. Korzeńsko, ob. AZP 70-27, st. 48/9, nr rej. zab. 1102/537/Arch z dnia

20.09.1984 r.

- ? - kultura łużycka
- ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze, X-XIII w.
- ? - pradzieje

3. Dębno, ob. AZP 70-27, st. 49/2, nr rej. zab. 1101/536/Arch z dnia 20.09.1984 r.

- osada - kultura przeworska, okres wpływów rzymskich
- ślad osadnictwa - kultura łużycka
- ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze, X-XIII w.
- ? - pradzieje

4. Dębno, ob. AZP 70-27, st. 56/9, nr rej. zab. 1103/538/Arch z dnia 20.09.1984 r.

- osada – wczesne średniowiecze, X-XIII w.
- osada – pradzieje

5. Dębno, ob. AZP 70-27, st. 58/11, nr rej. zab. 1099/534/Arch z dnia 20.09.1984 r.

- osada - kultura przeworska, późny okres wpływów rzymskich
- osada - pradzieje

6. Dębno, ob. AZP 70-27, st. 59/12, nr rej. zab. 1098/533/Arch z dnia

20.09.1984 r.

- ślad osadnictwa – średniowiecze
- osada - pradzieje

7. Kędzie, ob. AZP 71-26, st. 129/2, nr rej. zab. 4/Arch z dnia 20.03.1964 r.

- ślad osadnictwa – neolit
- grodzisko - kultura łużycka
- ? – wczesne średniowiecze, V okres epoki brązu – halsztat (faza C, środkowo śląska podgrupa trzebnicka)

8. Kędzie, ob. AZP 71-26, st. 130/6, nr rej. zab. 1268/703/Arch z dnia

19.12.1992 r.

- osada - kultura łużycka
- osada - pradzieje

9. Korzeńsko, ob. AZP 71-27, st. 2/10, nr rej. zab. 3 /Arch z dnia 20.03.1964 r.

- grodzisko – wczesne średniowiecze

10. Korzeńsko, ob. AZP 71-27, st. 3/1, nr rej. zab. 106/Arch z dnia 01.04.1965 r.
- osada - kultura łużycka, epoka brązu
 - osada – wczesne średniowiecze (faza C/D)
11. Niezgodą, ob. AZP 71-28, st. 16/1, nr rej. zab. 33/Arch z dnia 20.07.1964 r.
- cmentarzysko ciałopalne - kultura łużycka, V okres brązu, halsztat
 - cmentarzysko ciałopalne - kultura przeworska, wczesny okres wpływów rzymskich
 - mielerz - XVII-XVIII w.
12. Barkowo, ob. AZP 72-26, st. 78/5, nr rej. zab. 1237/672/Arch z dnia 02.08.1991 r.
- osada - kultura łużycka
 - osada - kultura przeworska
 - osada – pradzieje
 - ślad osadnictwa – nowożytność
13. Barkowo, ob. AZP 72-26, st. 95/21, nr rej. zab. 1238/673/Arch z dnia 02.08.1991 r.
- osada - kultura łużycka
 - osada - pradzieje
 - ślad osadnictwa – nowożytność
14. Kędzie, ob. AZP 72-26, st. 145/5, nr rej. zab. 549/Arch z dnia 30.03.1971 r.
- osada – mezolit
 - osada - kultura łużycka, halsztat
15. Karnice, ob. AZP 72-26, st. 147/7, nr rej. zab. 1267/702/Arch z dnia 19.12.1992 r.
- ślad osadnictwa - epoka kamienia
 - osada - kultura łużycka
 - osada – pradzieje
 - osada – wczesne średniowiecze
16. Karnice, ob. AZP 72-26, st. 148/1, nr rej. zab. 1266/701/Arch z dnia 18.12.1992 r.
- osada - kultura łużycka
 - cmentarzysko - kultura przeworska, wczesny okres wpływów rzymskich
 - ślad osadnictwa – pradzieje
 - ślad osadnictwa – nowożytność
17. Łapczyce, ob. AZP 72-26, st. 167/7, nr rej. zab. 1234/669/Ach z dnia 31.07.1991 r.

- ślad osadnictwa - epoka kamienia
 - osada- kultura łużycka
 - osada – pradzieje
18. Łapczyce, ob. AZP 72-26, st. 169/9, nr rej. zab. 1236/671/Arch z dnia 02.08.1991 r.
- osada - kultura przeworska
19. Łapczyce, ob. AZP 72-26, st. 170/10, nr rej. zab. 1232/667/Arch z dnia 01.08.1991 r.
- ślad osadnictwa - epoka kamienia
 - osada - kultura przeworska, późny okres rzymskich
 - osada – pradzieje
20. Łapczyce, ob. AZP 72-26, st. 171/11, nr rej. zab. 1233/668/Arch z dnia 31.07.1991 r.
- osada - kultura przeworska, młodszy okres przedrzymski/wczesny okres rzymski
 - osada – pradzieje
21. Łapczyce, ob. AZP 72-26, st. 173/13, nr rej. zab. 1235/670/Arch z dnia 31.07.1991 r.
- osada - kultura przeworska
 - ślad osadnictwa – pradzieje
22. Żmigródek, ob. AZP 72-27, st. 7/4
- grodzisko – wczesne średniowiecze, nr rej. zab. 9/Arch z dnia 13.04.1964 r.
 - osada – średniowiecze
 - punkt osadniczy - kultura łużycka
23. Żmigródek, ob. AZP 72-27, st. 8/6, nr rej. zab. 151/Arch z dnia 07.12.1965 r.
- osada - kultura łużycka, epoka brązu
 - osada - kultura przeworska, wczesny okres wpływów rzymskich
 - osada – wczesne średniowiecze ,X-XIII w.
 - ślad osadnictwa - epoka kamienia
 - osada - kultura łużycka
 - osada kultura przeworska, wczesny okres wpływów rzymskich
 - osada – wczesne średniowiecze, VIII-X w.
 - osada – wczesne średniowiecze, X-XIII w.
24. Żmigród, ob. AZP 72-27, st. 50/1, nr rej. zab. 171/Arch z dnia 06.12.1965 r.
- osada - kultura łużycka, epoka brązu

- osada - kultura łużycka
 - punkt osadniczy – pradzieje
 - punkt osadniczy – wczesne średniowiecze, X-XIII w.
25. Żmigród/Bychowo, ob. AZP 72-27, st. 51/2, nr rej. zab. 172/Arch z dnia 06.12.1965 r.
- osada - kultura łużycka, epoka brązu
 - osada – wczesne średniowiecze, X-XIII w.
 - osada - kultura łużycka
26. Bychowo, ob. AZP 72-27, st. 52/3, nr rej. zab. 149/Arch z dnia 20.10.1965 r.
- osada - kultura łużycka, epoka brązu
 - osada – pradzieje
 - osada - kultura łużycka
 - osada - kultura przeworska, wczesny okres wpływów rzymskich
27. Bychowo, ob. AZP 72-27, st. 55/7, nr rej. zab. 545/Arch z dnia 13.03.1971 r.
- obozowisko – kultura tardenuaska, mezolit
 - osada – neolit
 - cmentarzysko - kultura łużycka, V okres epoki brązu/halsztat
 - osada - I w. p.n.e.
 - osada - wczesny okres wpływów rzymskich
 - osada – wczesne średniowiecze
 - cmentarzysko - kultura łużycka
28. Bychowo, ob. AZP 72-27, st. 57/9, nr rej. zab. 548/Arch z dnia 25.03.1971 r.
- osada – mezolit
 - osada – neolit
 - osada - kultura łużycka, V okres epoki brązu/halsztat
 - osada – pradzieje
 - osada - kultura łużycka
29. Kędzie, ob. AZP 72-27, st. 64/17, nr rej. zab. 544/Arch z dnia 12.03.1971 r.
- osada – mezolit
 - cmentarzysko - epoka brązu
30. Bychowo, ob. AZP 72-27, st. 65/18, nr rej. zab. 547/Arch z dnia 26.03.1971 r.
- osada – mezolit
 - cmentarzysko - epoka brązu
31. Bychowo, ob. AZP 72-27, st. 66/19, nr rej. zab. 546/Arch z dnia 13.03.1971 r.
- osada – mezolit
 - osada - kultura przeworska, wczesny okres wpływów rzymskich, II-III w.

32. Żmigród, ob. AZP 72-27, st. 157/10, nr rej. zab. 568/Arch z dnia 31.05.1971 r.
- cmentarzysko - kultura łużycka
 - cmentarzysko - kultura łużycka
 - punkt osadniczy – wczesne średniowiecze, X-XIII w.
 - punkt osadniczy – średniowiecze
33. Radziądź, ob. AZP 72-28, st. 2/12, nr rej. zab. 35/Arch z dnia 04.08.1964 r.
- grodzisko stożkowate - XII-XIII w.
34. Ruda Żmigrodzka, ob. AZP 72-28, st. 8/5, nr rej. zab. 361/Arch z dnia 02.08.1968 r.
- osada - kultura łużycka, epoka brązu
 - osada - kultura przeworska, wczesny okres wpływów rzymskich
35. Osiek, ob. AZP 72-28, st. 31/1, nr rej. zab. 34/Arch z dnia 04.08.1964 r.
- osada epoka kamienia
 - osada – wczesne średniowiecze, XI-XIII w.
 - grodzisko – wczesne średniowiecze
 - grodzisko – średniowiecze
 - ślad osadnictwa – pradzieje
 - punkt – osadniczy – nowożytność
36. Łapczyce, ob. AZP 73-26, st. 2/3, nr rej. zab. 1189/624/Arch z dnia 15.12.1967 r.
- osada – pradzieje
 - osada - kultura łużycka
 - osada - kultura przeworska, okres rzymski (faza B-C)
37. Kliszkowice, ob. AZP 73-27, st. 6/1, nr rej. zab. 728/Arch z dnia 21.06.1974 r.
- cmentarzysko ciałopalne - kultura łużycka, V epoka brązu – halsztat
 - ślad osadnictwa – pradzieje
38. Borzęcin, ob. AZP 73-27, st. 38/8, nr rej. zab. 1297/732/Arch z dnia 05.05.1993 r.
- ślad osadnictwa - kultura ceramiki sznurowej, neolit
 - punkt osadniczy - kultura przeworska, kultura lateńska
 - punkt osadniczy – pradzieje
 - ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze, X-XIII w.
 - punkt osadniczy - późne średniowiecze
39. Morzęcino, ob. AZP 73-27, st. 56/7, nr rej. zab. 112/Arch z dnia 21.04.1965 r.
- punkt osadniczy - kultura łużycka
 - punkt osadniczy - późne średniowiecze

40. Przedkowice, ob. AZP 73-28, st. 92/1, nr rej. zab. 439/Arch z dnia 30.04.1969 r.

- cmentarzysko ciałopalne - kultura łużycka, V okres epoki brązu – halsztat
- ślad osadnictwa epoka kamienia
- cmentarzysko - kultura łużycka
- ślad osadnictwa - kultura przeworska, wczesny okres wpływów rzymskich
- punkt osadniczy – wczesne średniowiecze, X-XIII w.

41. Kaszyce Milickie, ob. AZP 73-28, st. 145/1, nr rej. zab. 121/Arch z dnia 03.06.1965 r.

- obozowisko – mezolit
- ślad osadnictwa – neolit
- ślad osadnictwa - neolit, dołki grzebalne
- cmentarzysko ciałopalne kultura łużycka, IV okres epoki brązu – halsztat
- ślad osadnictwa kultura pomorska
- cmentarzysko - kultura łużycka
- ślad osadnictwa - późne średniowiecze

6.4.2. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne

Obszar gminy Żmigród został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Na terenie gminy Żmigród zewidencjonowano 858 stanowisk archeologicznych. Poniżej zaprezentowano tabelkę prezentującą zasoby dziedzictwa archeologicznego z terenu gminy Żmigród z uwzględnieniem podziału na fakty osadnicze:

Ilość stanowisk archeologicznych	Ilość faktów osadniczych	Kategorie stanowisk archeologicznych								
		grodziska	dwory	fortyfikacje, zamki	osady, ślady i punkty osadnicze	cmentarzyska	drogi	miejsza	obozowiska	nieokreślone
858	2114	8		1	2030	44	1	1	10	19

Opracowano na podstawie danych z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu

Obszar miasta i gminy Żmigród w całości położony jest w zasięgu mezoregionu Kotliny Żmigrodzkiej (318.33) należącej do jednostki regionalnej wyższego rzędu – Obniżenie Milicko-Głogowskie (318.3 – według dziesiątego podziału regionalnego J. Kondrackiego. Kotlina Żmigrodzka stanowi jedno z końcowych zagłębień lodowca środkowo-polskiego stadiu warciańskiego. W jej obrębie wyróżnia się mniejsze regiony (według W. Walczaka):

- Kotlinę Środkowej Baryczy zajmującą północną i środkową część gminy,
- Równinę Prusicką zajmującą większą część południowej części gminy,
- Równinę Czeszowską obejmującą tylko niewielki fragment w południowo-wschodniej części gminy.

Obszar gminy położony jest na wysokości około 100 m n.p.m. i nieznacznie obniża się w kierunku północnym i zachodnim. Teren jest prawie płaski, a jedynym urozmaiceniem rzeźby są wydmy (najczęściej utrwalone) lub płytkie wcięcia dolinek cieków – dopływów Baryczy.

Głównym elementem bogatej sieci hydrograficznej jest rzeka Barycz, przepływająca równoleżnikowo przez środek gminy (na północ od miasta Żmigród) oraz jej liczne dopływy, w tym rzeka Orla, przepływająca – również równoleżnikowo – przez północną część gminy. Gęstą sieć wód powierzchniowych wzbogacają ponadto kanały i rowy melioracyjne, a we wschodniej części gminy – zespoły dużych stawów hodowlanych. Największe z nich to: Staw Niezgoda, Stary Staw Łososiowy, Staw Jamnik.

Na obszarze gminy szczególnie duży udział mają mady rzeczne, co uwarunkowane jest geomorfologią obszaru (rozległe powierzchnie holocenijskich den dolinnych). Ponadto, na wyżej wyniesionych terenach (wyższych terasach i równinach peryglacialnych) wykształciły się na piaskach gliniastych lekkich lub piaskach gliniastych gleby pseudobielicowe lub brunatne, a na utworach piaszczysto-żwirowych gleby bielicowe.

Początki kształtowania się osadnictwa grup ludzkich na terenie dzisiejszej gminy Żmigródw sięgają starszej epoki kamienia – paleolitu. Grupy ludzkie, które

wówczas dotarli na omawiany teren to gromady łowców podążających za przemieszczającymi się sezonowo na osi północ-południe reniferami. Ślady ich pobytu przetrwały w postaci pojedynczych wyrobów krzemiennych (rylce, drapacze, liściaki, rdzenie).

Szereg zmian kulturowych i klimatycznych związanych jest z początkiem holocenu. Na ten okres datuje się środkową epokę kamienia – mezolit. W tym czasie obserwuje się generalne ocieplenie klimatu. Dominującą formą stało się myślistwo typu traperskiego. Polowano na zwierzynę i łowiono ryby w obrębie określonego terytorium, uzupełniając jadłospis zbieractwem roślin dziko rosnących. Ogólnie rzecz biorąc, wszystkie te społeczności prowadziły podobny, półkoczowniczy tryb życia. Tereny rzeczne wraz z rozległymi rozlewiskami i zróżnicowanymi typami lasów stwarzała dogodne warunki dla tego typu gospodarki. Lasy nie stanowiły zwartej pokrywy. Wolne lub prawie wolne od nich były piaszczyste wydmy, które ze względu na suche podłoże i bliskość wody były najdogodniejszym miejscem dla czasowych obozowisk, zakładanych przez ówczesną ludność. Nic więc dziwnego, że okolice dzisiejszej gminy przyciągały grupy łowców – zbieraczy. Na omawianym terenie odkryto dosyć liczne, typowe dla okresu mezolitu, drobne narzędzia wykonane z krzemienia (tzw. mikrolity) oraz obozowiska z okresu mezolitu (w okolicach miejscowości: Bychowo, Gatka, Kaszyce Milickie, Żmigród).

Bardziej ustabilizowane osadnictwo widoczne jest jednak dopiero w młodszej epoce kamienia - neolicie. Neolit przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp.

Pierwszą kulturą w pełni neolityczną była kultura ceramiki wstęgowej. Ludność tej kultury zakładała swoje osiedla na żyznych terasach rzecznych, na czarnych i brunatnych ziemiach. Lokowali na nich stałe osady składające się z długich, prostokątnych domów. Zajmowali się głównie uprawą roli oraz hodowlą.

Większe skupiska ludzkie z okresu neolitu na terenie dzisiejszej gminy wiążą się z kulturą pucharów lejkowatych. Ówczesna ludność zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wydmywnych wzniesień. Zajęcia gospodarskie ogniskowały się głównie wokół uprawy zbóż oraz hodowli zwierząt.

Obecność ludności kultury pucharów lejkowatych na terenie dzisiejszej gminy poświadczają znaleziska z okolic miejscowości Borek i Przywsie.

Znane są również z terenu gminy Żmigród pozostałości osadnictwa kolejnej kultury z okresu neolitu, czyli kultury ceramiki sznurowej (okolice miejscowości Borzęcin)

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na te tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów. Z II okresu epoki brązu pochodzi cmentarzysko kurhanowe zlokalizowane w okolicach miejscowości Morzęcino. W środkowym i późnym okresie epoki brązu zaczęła się rozwijać kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na dzisiejszych ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne.

Osadnictwo kultury łużyckiej na terenie dzisiejszej gminy Żmigród jest bardzo bogato reprezentowane. Wystarczy wspomnieć o grodzisku wzniesionym przez ludność tej kultury w okolicach miejscowości Kędzie oraz bardzo licznych osadach. Ponadto cmentarzyska ludności kultury łużyckiej zidentyfikowano między innymi w okolicach miejscowości: Bychowo, Dobrosławice, Kaszyce Milickie, Kędzie, Kliszkowice, Łapczyce, Niezgoda, Powidzko, Przedkowice, Żmigród.

Pod koniec okresu halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytym wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Osłabiona ludność kultury łużyckiej była stopniowo podbijana lub kolonizowana przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską (cmentarzyska związane z ludnością tej kultury odkryto w miejscowości Żmigród i Sanie).

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednoczenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich. Na obszarze dzisiejszej gminy notujemy bardzo liczne stanowiska

kultury przeworskiej. Osady znane są na przykład z miejscowości: Barkowo, Borek, Bychowo, Chodlewo, Dębno, Garbce, Kanclerzowice, Kaszyce Milickie, Korzeńsko, Łapczyce, Morzęcino, Niezgoda, Przedkowice, Radziądz, Ruda Żmigrodzka, Żmigródek. Natomiast cmentarzyska zidentyfikowano w okolicach miejscowości: Gatka, Karnice, Niezgoda.

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów obecnych ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka. Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne przyszłego państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i być może załóżki przyszłych miast. Z terenu gminy Żmigród znamy liczne grodziska datowane na okres wczesnego średniowiecza. Zidentyfikowano je w okolicach miejscowości:

- 1) Kędzie (datowane na IX-X w., XI-XII w.). Grodzisko znajduje się 0,4 km od wsi na północny-wschód, na podmokłych łąkach w zakolu Baryczy. Grodzisko zniszczone przez orkę. Ma kształt nieregularnego owalu, wydłużonego na osi E-W ok. 220 m, z kolei na osi N-S ok. 165 m. Majdan nierówny. Wał zachował się w części zachodniej na odc. 100 m. Szer. rozsypiska to 12-18 m.
- 2) Korzeńsko (datowane na XI w.). Stanowisko znajduje się 1,2 km na północny zachód od wsi, na terenie podmokłym w dolinie rzeki Orla i Masłówka Grodzisko założone na planie owalu o wymiarach ok. 50 m na osi E-W oraz ok. 62 m na osi N-S. Wały o konstrukcji drewniano-ziemnej zachowały się na 3/4 obwodu. Szerokość rozsypiska wynosi od ok. 10 do ok. 12 m. Obiekt otoczony fosą o szer. do 8 m.
- 3) Osiek (datowane na XIII w.). Grodzisko znajduje się ok. 0,75 km na północ od wsi, z lekkim odchyleniem na wschód, w pradolinie rzeki Baryczy. Grodzisko założone na planie nieregularnego owalu, wydłużonego na osi wschód - zachód. Obiekt jest poważnie zniszczony. Jego długość z rozsypiskiem wału wnosi ok.

100 m, maksymalna szer. 65 m, szer. wału u podst. ok. 3 m. Wysokość wału od strony wewnętrznej 1 m, a zewnętrznej 2 m.

4) Radziądz/Szarzyzna (grodzisko stożkowate datowane na XII-XIII w.). Grodzisko położone 0,15 km na północ od wsi, na wzniesieniu o wys. 90 m n.p.m., przy stawie, w pradolinie Baryczy. Grodzisko założone na planie nieregularnego owalu, lekko wydłużonego na osi E-W, o wym. 40 x 65 m. Obiekt częściowo zniszczony. Powierzchnia grodu ok. 0,26 ha.

5) Żmigródek (grodzisko datowane na X-XII w. i XII-XIII w.). Grodzisko jest położone na północny wschód od wsi, przy skraju lasu, w pradolinie Baryczy. Grodzisko poważnie zniszczone, założone zostało na planie zbliżonym do koła o średnicy maksymalnej (łącznie z rozsypiskiem wału) ok. 50 m. Zachował się odcinek wału o długości 70 m. W części północnej widoczne są ślad fosy. W Żmigródku znajduje się jeszcze jedno grodzisko, całkowicie zniwelowane przed 1930 r., datowane na okres wczesnego średniowiecza (?). Stanowisko położone ok. 1,4 km od wsi, na północny wschód, w pradolinie Baryczy.

6) Żmigród (datowane na XI/XII – XIII w.). Na podstawie informacji zawartych w źródłach pisanych przypuszcza się, że gród znajdował się na terenie obecnego miasta. Obecnie obiekt całkowicie zniszczony. W miejscu grodu w 1253 roku założono miasto lokacyjne. Gród jest poświadczony pierwszy raz w bulli papieskiej z 1154/1155 r. Komes Wojśław darował biskupstwu wrocławskiemu wieś położoną nad przeprawą Żmigród (na rzece Barycz) wraz z przyległymi wioskami. Natomiast pierwsza murowana warownia na terenie dzisiejszego zespołu pałacowo-parkowego w Żmigrodzie powstała najprawdopodobniej w XIV w. Obiekt ten posiadał wieżę, mury i fosę. Należał on naprzemiennie do biskupów wrocławskich, książąt oleśnickich oraz stanowił własność rycerską.

Obraz dynamiki rozwoju osadniczego z okresu wczesnego średniowiecza, nie zmienia się także w późnym średniowieczu (między innymi grodzisko stożkowate z okresu późnego średniowiecza z miejscowości Łapczyce). W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stanowiska średniowieczne i nowożytnie występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę. Szczególnie bujny rozwój osadnictwa i powstawania wsi nastąpił od XV – XVI w.

6.4.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym

rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Stan zachowania stanowisk archeologicznych na terenie gminy Żmigród wynika w dużej mierze z konsekwencji współczesnych perturbacji osadniczych, zwłaszcza rozwoju nowego osadnictwa.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są przede wszystkim:

- inwestycje budowlane i przemysłowe, zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa i rozbudowa dróg na terenie gminy oraz dróg dojazdowych do pól,
- rozbudowa sieci wodociągowych i kanalizacyjnych,
- wszelkiego typu eksploatacje zasobów naturalnych;

[Na terenie gminy występują następujące udokumentowane złoża kopalin:

- Folwark – 14685 KN (powierzchnia 21,87 ha, kruszywo naturalne – piasek),
- Borzęcin – 4695 GZ (powierzchnia 2350 ha, gazy ziemne oraz gazy ziemne z pól gazowych),
- Bychowo – 17144 KN (powierzchnia 5,24 ha, kruszywo naturalne – piasek),
- Bychowo I – 17628 KN (powierzchnia 2,66 ha, kruszywo naturalne – piasek),
- Borek – 17575 KN (powierzchnia 14,61 ha, kruszywo naturalne – piasek),
- Laskowa – 4133 KN (powierzchnia 0,88 ha, kruszywo naturalne – piasek),
- Laskowa II – 6872 KN (powierzchnia 14,15 ha, kruszywo naturalne – piasek),
- Radziądz – 4694 GZ (powierzchnia 654 ha, gazy ziemne oraz gazy ziemne z pól gazowych).

Na obszarze gminy Żmigród zostały również ustanowione obszary górnicze: Folwark, Borzęcin II, Bychowo, Bychowo I, Borek, Laskowa V, Radziądz].

Gmina Żmigród jest gminą o charakterze miejsko-wiejskim. Istotnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest także działalność rolnicza,

a zwłaszcza głęboka orka. Natomiast najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych (lasy zajmują około 29,4% powierzchni gminy).

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrażają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych ujętych w ewidencji zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na ich terenie, a prace porządkowe prowadzone w ich obrębie wymagają uzgodnienia z Dolnośląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

7.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest aktem planowania ogólnego. Jest to jedyny obligatoryjny dokument planistyczny opracowywany dla całej gminy w jej granicach administracyjnych. Określa jej perspektywiczną politykę przestrzenną i filozofię rozwoju oraz interesy publiczne, które mają być współrealizowane przez innych uczestników zagospodarowania przestrzennego.

Pierwsza część *Studium*, dotycząca uwarunkowań, to podsumowanie

stanu istniejącego w momencie ogłoszenia o przystąpieniu do jego opracowania. Ta część uwzględnia istniejące zagrożenia, wskazuje na dotychczasowe przeznaczenia, zagospodarowania, ład przestrzenny, stan środowiska, przyrodę i krajobraz kulturowy oraz stan dziedzictwa kulturowego.

Druga część *Studium* dotyczy kierunków zagospodarowania przestrzennego, a odnośnie do środowiska kulturowego wskazuje na ewentualne planowane jego przekształcenia oraz na kierunki ochrony. W części *Studium* odnoszącej się do kierunków zagospodarowania przestrzennego, w sposób szczególny uwzględnia się:

- ustalenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*,
- ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami,
- metody zapobiegania lub ograniczenia zagrożeń dla zabytków,
- zasady użytkowania zabytków oraz ochronę zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz ich otoczenia oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Zmiana *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Żmigród* przyjęta została Uchwałą Nr 0007XXVI.253.2013 Rady Miejskiej z dnia 29 lipca 2013 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

W części „B” „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego”, rozdz. 6. „Środowisko kulturowe” zamieszczono wykazy zabytków wpisanych do rejestru oraz ujętych w ewidencji zabytków, wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej:

1. Strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej

Strefą „A” obejmuje się obszar, na którym elementy dawnego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie, zabudowa, zachowały się w stanie nienaruszonym lub został on jedynie nieznacznie zniekształcony. W tej strefie zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich przy realizacji robót budowlanych i innych zmianach zagospodarowania. Działania konserwatorskie w tej strefie zmierzają do zachowania, uczytelnienia historycznego układu przestrzennego i konserwacji jego elementów takich jak rozplanowanie ciągów komunikacyjnych, nawierzchnie, historyczna linia zabudowy, kompozycja wnętrza urbanistycznych, układy zieleni zabytkowej, cieków i zbiorników wodnych.

2. Strefa „B” ochrony konserwatorskiej

Strefa „B” obejmuje obszary, w których dawny układ funkcjonalno-przestrzenny zachował się w stosunkowo dobrym stanie. Szczególnie dotyczy to rozplanowania i bryły budynków oraz ich powiązania z otoczeniem. Wszelkie podejmowane działania winny być ukierunkowane na zachowanie kluczowych składników historycznego rozplanowania takich jak m.in. układ ciągów komunikacyjnych i zagospodarowanie działek siedliskowych. Dotyczy to także działań restauracyjnych i modernizacyjnych zabudowy o walorach kulturowych.

3. Strefa „K” ochrony krajobrazu kulturowego

Strefa „K” obejmuje tereny harmonijnego współistnienia krajobrazu przyrodniczego z historyczną zabudową. Działania polegające na ochronie elementów tej strefy polegają przede wszystkim na ochronie krajobrazu naturalnego zintegrowanego przestrzennie z założeniem historycznym. Służy temu również zachowanie niektórych form i sposobów użytkowania terenów. Ochronie podlegają w szczególności aleje, szpalery i zadrzewienia śródpolne, rozłogi pól, groble, stawy, przebieg cieków wodnych oraz układ dróg.

4. Strefa „E” ochrony ekspozycji

Strefa „E” ochrony ekspozycji układu zabytkowego obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych o szczególnych wartościach krajobrazowych. Działania konserwatorskie na tym obszarze polegają m.in. na ustaleniu nieprzekraczalnych gabarytów zabudowy zharmonizowanej z zespołem zabytkowym bądź ograniczeniu lub wykluczeniu zabudowy i innych elementów wysokościowych lub dysharmonizujących.

5. Strefa „W” ścisłej ochrony archeologicznej

Strefa „W” ścisłej ochrony archeologicznej wyznaczona została dla stanowisk archeologicznych charakteryzujących się własną formą krajobrazową oraz ich otoczenia. Obiekty o zachowanej formie krajobrazowej, dla których wyznaczono strefę „W” wyłączone są ze wszelkiej działalności inwestycyjnej, która mogłaby naruszyć ich specyficzną formę.

6. Strefa „OW” obserwacji archeologicznej

Strefy „OW” ochrony zabytków archeologicznych obejmują tereny o stwierdzonej lub domniemanej zawartości reliktywów archeologicznych (w sąsiedztwie nagromadzenia udokumentowanych stanowisk archeologicznych). Dotyczy to wszystkich miejscowości położonych na terenie

gminy o metryce średniowiecznej i nowożytnej oraz obszarów o zachowanych reliktach pradziejowego i historycznego osadnictwa.

W części „C” „Kierunki rozwoju przestrzennego”, w rozdz. 18 przedstawiono zasady ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego:

1. Obiekty wpisane do rejestru zabytków – podlegają rygorom prawnym wynikającym z treści ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich przy realizacji robót budowlanych oraz innych zmianach zagospodarowania i użytkowania obiektów. Należy dążyć do pełnej rewaloryzacji zabytków. Wszelkie działania podejmowane przy zabytkach wymagają pozwolenia konserwatora zabytków.

2. Obiekty ujęte w ewidencji zabytków. Ewidencja zabytków obejmuje obiekty nieruchome powstałe przed 1945 r., w których późniejsza działalność nie zatarała cech świadczących o ich historycznym rodowodzie, stanowiące charakterystyczne przykłady działalności budowlanej dawnych epok lub posiadające znaczące w skali lokalnej walory artystyczno - architektoniczne.

Dla budynków obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- zachowanie historycznej formy (bryła, kształt, geometria) oraz zastosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych,
- zaleca się, aby nowa zabudowa realizowana w bezpośrednim sąsiedztwie tych obiektów nie naruszała ich zabytkowych walorów,
- zachowanie kształtu i rozmieszczenia otworów zgodne z historycznym wizerunkiem budynku, zachowanie detalu architektonicznego,
- stosowanie kolorystyki i materiałów nawiązujących do tradycyjnych lokalnych rozwiązań,
- montaż elementów instalacji technicznych nie powinien obniżać wartości zabytkowej obiektu,
- obowiązuje historyczny rodzaj pokrycia dachowego (dachówka ceramiczna lub cementowa w kolorze ceglonym matowym) w obiektach historycznych, które posiadały inne niż ceramiczne obowiązuje pokrycie historyczne właściwe dla danego obiektu,
- zakazuje się umieszczania reklam i innych tablic nie związanych bezpośrednio z danym obiektem i stanowiących na obiekcie lub obszarze element obcy.
- inwestycje wymagają uzgodnienia z Dolnośląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie zgodnym z wymogami przepisów odrębnych.

Dla urządzeń technicznych trwale związanych z miejscem posadowienia (wiadukty kolejowe, mosty drogowe itp.) podstawowymi wymogami konserwatorskimi są:

- zachowanie tych urządzeń oraz ich formy,
- utrzymanie ich w należytych stanie technicznym.

Dla obszarów ujętych w ewidencji zabytków (historyczny układ urbanistyczny miasta Żmigród wraz z przedmieściami, historyczne układy ruralistyczne wsi, przysiółków i zespołów zabudowy) obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- należy zachować i wyeksponować elementy historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie dróg, linie zabudowy, kompozycje wnętrz urbanistycznych, kompozycje zabudowy, zespoły zabudowy oraz kompozycje zieleni,
- nowa zabudowa powinna być zharmonizowana z historyczną kompozycją przestrzenno-architektoniczną w zakresie lokalizacji, rozplanowania, skali, ukształtowania bryły, w tym kształtu i wysokości dachu, poziomu posadowienia parteru, formy architektonicznej, formy i podziałów otworów okiennych i drzwiowych, materiału oraz nawiązywać do historycznej zabudowy miejscowości,
- adaptować – do nowych potrzeb – zachowane obiekty o walorach zabytkowych,
- forma zewnętrzna nowej zabudowy, w tym nachylenie i pokrycie dachu, stosowane na zewnątrz budynków materiały i ich kolory – powinna nawiązywać do architektury budynków w sąsiedztwie; dotyczy to także ogrodzeń, elementów małej architektury, nawierzchni ulic, chodników, placów itp.,
- wysokość nowej zabudowy powinna nawiązywać do wysokości budynków w sąsiedztwie i nie może jej przekraczać,
- granice obszarów ujętych w ewidencji zabytków należy wyznaczyć w oparciu o historyczne zasięgi założeń architektonicznych wraz z przynależnymi działkami oraz w sposób uwzględniający obecne podziały geodezyjne przedmiotowego terenu, a także logiczne względem istniejących ciągów komunikacyjnych.

3. W zasięgu strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej należy:

- zachować i uczytelnić historyczny układ przestrzenny, tzn. rozplanowanie historycznych dróg, przebieg historycznych linii zabudowy i historycznych kompozycji zieleni,

- poddać konserwacji lub rewaloryzacji istniejące elementy historycznego układu przestrzennego o walorach zabytkowych, w tym nawierzchnie dróg i placów, ogrodzenia, balustrady, mostki, obiekty małej architektury,
- eliminować obiekty i ich elementy, które zniekształcają założenie historyczne, m.in. komórki i garaże, a także usuwać inne szpecące i dysharmonizujące obiekty, w tym reklamy, obiekty tymczasowe, błędne nasadzenia zieleni,
- przy projektowaniu i realizacji nowej zabudowy stosować – w formie zewnętrznej – rozwiązania imitujące zabytkowe budynki usytuowane w pobliżu; dotyczy to w szczególności wysokości budynków; lokalizacja tych budynków powinna być realizowana zgodnie z historycznymi zasadami, właściwymi dla danego układu przestrzennego,
- należy dostosować współczesną funkcję do wartości zabytkowych zespołów budowlanych i jego poszczególnych obiektów, eliminując uciążliwe funkcje, dotyczy to również wartościowych kompozycji parkowych, nasadzeń przydrożnych, planowanych obsadzeń cieków i zbiorników wodnych o wartościach historycznych,
- należy preferować te inwestycje, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, że nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu,
- zaleca się, by dachy nowych budynków były symetryczne, o stromiźnie i kształcie – jednakowych w granicach nieruchomości – nawiązujących do dachów zabytkowych obiektów w sąsiedztwie – oraz pokryte dachówką ceramiczną,
- stosowane na zewnątrz budynków materiały i ich kolory winny nawiązywać do historycznych rozwiązań; dotyczy to także ogrodzeń, elementów małej architektury, nawierzchni ulic, chodników, placów itp.,
- uzgadniać z właściwym konserwatorem zabytków wszystkie zmiany zagospodarowania i sposobu użytkowania, remonty, roboty ziemne o charakterze budowlanym,
- dostosować współczesną funkcję do wartości zabytkowych zespołów budowlanych i jego poszczególnych obiektów, eliminując uciążliwe funkcje,
- wszelkie zamierzenia inwestycyjne związane z pracami ziemnymi w obrębie stanowisk archeologicznych wymagają przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych,

- wykluczyć możliwość prowadzenia nowych napowietrznych linii teletechnicznych i energetycznych.

4. W zasięgu strefy „B” ochrony konserwatorskiej należy:

- zachować zasadnicze elementy historycznego rozplanowania, w tym przede wszystkim linie zabudowy,
- adaptować – do nowych potrzeb – zachowane obiekty o walorach zabytkowych,
- forma zewnętrzna nowej zabudowy powinna nawiązywać do architektury budynków w sąsiedztwie, które zostały wzniesione przed 1945 r.,
- wysokość nowej zabudowy powinna nawiązywać do wysokości budynków w sąsiedztwie i nie może jej przekraczać,
- uzgadniać z właściwym konserwatorem zabytków realizację nowych budynków, a także wszystkie zmiany zagospodarowania i sposobu użytkowania, remonty, przebudowy obiektów ujętych w ewidencji zabytków, zmiany przebiegu oraz nawierzchni ulic i dróg,
- przyznać pierwszeństwo wszelkim działaniom odtworzeniowym i rewaloryzacyjnym, zarówno w przypadku przyrodniczych elementów krajobrazu, jak i w stosunku do historycznej struktury technicznej, instalacji wodnych, sieci komunikacyjnych oraz obiektów zabytkowych znajdujących się w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków,
- preferować te inwestycje, które stanowią rozszerzenie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, że nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu,
- eliminować obiekty i ich elementy, które zniekształcają założenie historyczne, m.in. komórki i garaże, a także usuwać inne szpecące i dysharmonizujące obiekty, w tym reklamy, obiekty tymczasowe, błędne nasadzenia zieleni,
- wykluczyć możliwość prowadzenia nowych napowietrznych linii teletechnicznych i energetycznych,
- w obrębie założeń folwarcznych dopuszcza się lokalizację nowych silosów tylko jako wbudowane w obiekty folwarczne, nie będące obiektami historycznymi.

5. W zasięgu strefy „K” ochrony krajobrazu kulturowego:

- skala, w tym wysokość nowej zabudowy nie może być konkurencyjna w stosunku do historycznej zabudowy w danej miejscowości,
- forma nowej zabudowy winna nawiązywać do lokalnej tradycji,
- należy zachować i wyeksponować elementy historycznego układu przestrzennego oraz kompozycję zieleni,

- nowa zabudowa winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami i stosowanymi materiałami do lokalnej tradycji architektonicznej,
- formy inwestowania należy w maksymalnym stopniu ukierunkować na ich harmonijne wpisanie w otaczający krajobraz, należy wyłączyć inwestycje duże i wielkoobszarowe, jak również te, które wymagają znacznych przeobrażeń krajobrazu,
- należy utrzymać krajobraz przyrodniczy związany przestrzennie z historycznym założeniem urbanistycznym; winno się uwolnić jego obszar od elementów dysharmonizujących, rekultywować tereny zniszczone, a w przypadku wprowadzania nowych elementów winny one podnosić estetyczne wartości tych terenów i podkreślać ich związek przestrzenny z historycznym założeniem urbanistycznym,
- wszelkie działania inwestycyjne należy konsultować z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. W zasięgu strefy „E” ochrony ekspozycji należy tak kształtować nową zabudowę, aby zachować dotychczasowe dominanty przestrzenne i sylwetę miasta.

7. W zasięgu strefy „W” ścisłej ochrony archeologicznej.

Obiekty archeologiczne o zachowanej formie krajobrazowej, dla których wyznaczono tę strefę wyłączone są z wszelkiej działalności inwestycyjnej, która mogłaby naruszyć ich specyficzną formę. Dla wszystkich obiektów w strefie wprowadza się priorytet wymogów konserwatorskich oraz zakaz działań inwestycyjnych nie związanych bezpośrednio z konserwacją i rewaloryzacją zabytkowego terenu – dopuszcza się jedynie prowadzenie prac porządkowych, konserwacje zachowanych fragmentów zabytkowych celem ich ekspozycji w terenie lub zabezpieczenia przed zniszczeniem. Na tym terenie wszelkie ewentualne prace należy uzgadniać z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz prowadzić za pozwoleniem na prace archeologiczne. Oprócz stanowisk o własnej formie krajobrazowej, wprowadzono strefę „W” ścisłej ochrony konserwatorskiej dla zespołów sakralnych w granicach murów w miejscowościach: Borek, Borzęcin, Bychowo, Korzeńsko, Osiek, Powidzko, Radziądz i Żmigród.

Z uwagi na domniemanie zawartości reliktyw archeologicznych (w sąsiedztwie nagromadzenia udokumentowanych stanowisk archeologicznych, a także w obszarze wsi o metryce średniowiecznej) wprowadzono strefy ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych. Na obszarach tych, dla inwestycji związanych z pracami ziemnymi, wymagane jest przeprowadzenie badań archeologicznych, zgodnie z przepisami odrębnymi.

8. W odniesieniu do zabytkowych cmentarzy i miejsc pocmentarnych:

- zachowanie ich dotychczasowej funkcji, jeśli są użytkowane, obiekty nieużytkowane należy zachować jako tereny zielone, dopuszcza się ich ogrodzenie w sposób trwały,
- zachowanie i konserwacja zachowanych elementów historycznych (bramy, ogrodzenia, obiekty sztuki sepulkralnej, zieleń),
- zabezpieczenie mogił i nagrobków o wartościach zabytkowych, pozostawienie na miejscu ewentualnie stworzenie lapidarium,
- w przypadku historycznych cmentarzy użytkowanych nowe inwestycje są dopuszczalne wyłącznie jako uzupełnienie już istniejącej formy zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalania historycznych relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem założenia,
- w przypadku poszerzania cmentarza historycznego należy odseparować go ogrodzeniem, żywopłotem bądź aleją od nowego cmentarza.

7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Ustalenia ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego stanowią prawo lokalne i jedną z ustawowych form ochrony zabytków. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jest dokumentem planistycznym wykonywanym na podstawie ustaleń Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, a tym samym uwzględnia przyjęte w nim ogólne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zawiera dodatkowe szczegółowe wnioski konserwatorskie. Ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego odnośnie do dziedzictwa kulturowego dotyczą, poza oczywistymi kwestiami związanymi z obiektami i obszarami, również wszystkich aspektów zagospodarowania przestrzennego mogących mieć wpływ na kondycję środowiska kulturowego. Formułowane są one w trybie nakazów, zakazów,

dopuszczeń i ograniczeń.

Gmina Żmigród nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy. Obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów na terenie gminy, które zawierają zapisy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego:

I. Uchwała Nr 77/X/03 Rady Miejskiej z dnia 30 października 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych wzdłuż obwodnicy miasta Żmigrodu.

II. Uchwała Nr 97/XII/03 Rady Miejskiej z dnia 18 grudnia 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru składowiska odpadów komunalnych na terenie wsi Gatka.

III. Uchwała Nr 101/XII/03 Rady Miejskiej z dnia 18 grudnia 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębu geodezyjnego Łapczyce.

IV. Uchwała Nr 77/X/03 Rady Miejskiej z dnia 30 października 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych wzdłuż obwodnicy miasta Żmigrodu.

V. Uchwała Nr 201/XXI/04 Rady Miejskiej z dnia 30 września 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w rejonie ulicy Sportowej w Żmigrodzie.

VI. Uchwała Nr XV/93/07 Rady Miejskiej z dnia 31 grudnia 2007 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych wzdłuż obwodnicy miasta Żmigrodu.

VII. Uchwała Nr XXXIII/230/09 Rady Miejskiej z dnia 4 grudnia 2009 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębu geodezyjnego Dębno.

VIII. Uchwała Nr XXXVIII/285/10 Rady Miejskiej z dnia 9 lipca 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębu geodezyjnego Garbce.

IX. Uchwała Nr XXXVIII/287/10 Rady Miejskiej z dnia 9 lipca 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębu Barkowo.

X. Uchwała Nr XXXVIII/289/10 Rady Miejskiej z dnia 9 lipca 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębu Radziądz.

XI. Uchwała Nr III/19/10 Rady Miejskiej z dnia 30 grudnia 2010 r. w sprawie

uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla zachodniej części miasta Żmigród.

XII. Uchwała Nr III/20/10 Rady Miejskiej z dnia 30 grudnia 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla południowo-wschodniej części miasta Żmigród.

XIII. Uchwała Nr III/21/10 Rady Miejskiej z dnia 30 grudnia 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla północno-wschodniej części miasta Żmigród.

XIV. Uchwała Nr IV/39/11 Rady Miejskiej z dnia 11 lutego 2011 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla centralnej i wschodniej części miasta Żmigród.

XV. Uchwała Nr 0007.XLII312.2014 Rady Miejskiej z dnia 28 lutego 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zachodniej części miasta Żmigród.

XVI. Uchwała Nr 0007.XLIV.328.2014 Rady Miejskiej z dnia 26 czerwca 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębu geodezyjnego Łapczyce.

XVII. Uchwała Nr 0007.XLVII.364.2014 Rady Miejskiej z dnia 30 września 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek oznaczonych nr 180/2 i 186/1 AM-1 obręb Radziądz.

XVIII. Uchwała Nr 0007.III.18.2014 Rady Miejskiej z dnia 30 grudnia 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla południowo-wschodniej części miasta Żmigród.

XIX. Uchwała Nr 0007.V.22.2015 Rady Miejskiej z dnia 25 lutego 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębu geodezyjnego Borzęcin.

XX. Uchwała Nr 0007.V.24.2015 Rady Miejskiej z dnia 25 lutego 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla centralnej i wschodniej części miasta Żmigród.

XXI. Uchwała Nr 0007.XX.166.2016 Rady Miejskiej z dnia 27 września 2016 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla północno-zachodniej części miasta Żmigród.

XXII. Uchwała Nr 0007.XXII.188.2016 Rady Miejskiej z dnia 28 grudnia 2016 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla południowej części miasta Żmigród.

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego

wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i każdorazowo są uzgadniane z konserwatorem zabytków.

Inwestycje na terenie gminy Żmigród, na obszarach, dla których nie sporządzono miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wykonywane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, które uzgadniane są z konserwatorem zabytków.

8. Charakterystyka zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Przenikanie się przez wieki kultur i religii kilku narodów miało wpływ na wykształcony w długim procesie historycznym dorobek dziedzictwa kulturowego, którego spadkobiercami i depozytariuszami są obecni mieszkańcy gminy Żmigród. Powszechnie przyjmuje się, że największe znaczenie dla miasta, wsi czy regionu mają zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków. Do zabytków nieruchomych, zgodnie z art. 6 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r., należą: *krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji*. Spośród zabytków nieruchomych na terenie gminy do rejestru zabytków wpisano głównie obiekty sakralne, w tym dawne ewangelickie i zespół pałacowo-parkowy w Żmigrodzie. Obiekty sakralne są w dobrym stanie, w ostatnim czasie były remontowane, natomiast ruiny dawnego pałacu i przyległego parku zostały zrewitalizowane. Stan zachowania dziedzictwa stanowi szansę zrównoważonego rozwoju gminy, zależną od zaangażowania lokalnej społeczności w jego utrzymanie i wykorzystanie. Wśród zasobu obiektów zabytkowych cenne walory przedstawiają:

BARKOWO

Kościół par. p.w. św. Marcina, usytuowany w środkowej części miejscowości, otoczony niskim murem wyznaczającym teren dawnego cmentarza. Wzniesiony z fundacji rodziny von Hatzfeld w latach 1783-87, w miejscu wcześniejszego, zniszczonego w czasie śląskiej wojny siedmioletniej. Kościół późnobarokowy z cechami klasycyzmu, z zachowanym wyposażeniem z okresu jego powstania. Murowany z cegły, tynkowany, orientowany,

jednonawowy z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym półkolistą apsydą oraz z kwadratową, czterokondygnacyjną wieżą dostawioną na osi nawy. Do prezbiterium od strony południowej przylega niska czworoboczna zakrystia przykryta dachem pulpitowym. Wieża przykryta barokowym miedzianym hełmem o wklęsłych połączeniach, ze zwieńczeniem w formie kopułki, nawa i prezbiterium dachem namiotowym: w części nawowej wyższym, nad prezbiterium niższym. W ostatnim czasie przeprowadzono remont elewacji, wnętrza oraz instalacji kościoła i wieży.

Kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki fil. p.w. św. Antoniego Padewskiego, usytuowany ok. 200 m na wschód od kościoła św. Marcina, wzniesiony w 1829 r., przy wsparciu finansowym rodu von Hatzfeld, w miejscu szesnastowiecznego, drewnianego zboru. Kościół klasycystyczny, orientowany, założony na rzucie prostokąta. Murowany, tynkowany, jednonawowy, nakryty dachem dwuspadowym, na planie prostokąta, z dostawioną od zachodu trójkondygnacyjną wieżą na planie kwadratu, nakrytą ostrołukowym hełmem, pokrytym blachą, pod którym wydatne, trójkątne szczyty. Zdewastowany po 1945, gruntownie wyremontowany w 1970 r. Wymiana poszycia dachowego i odnowienie elewacji w 2014 r.

BYCHOWO

Kościół fil. p.w. św. Jana Nepomucena, otoczony cmentarzem, ogrodzony. Pierwotny wzmiankowany w 1400 r., obecny, barokowy wzniesiony w 1726 r., z gotycką, oszkarpowaną, czworoboczną wieżą ze starszego kościoła wkomponowaną od zachodu w bryłę obecnego, zwieńczoną hełmem cebulastym z latarnią, przy wieży od północy przybudówka z klatką schodową. Orientowany, murowany, tynkowany, jednonawowy, z węższym i niższym, trójbocznie zakończonym prezbiterium, kryty wysokim dachem namiotowym. Przy południowej ścianie prezbiterium wyodrębniona zakrystia, z niewielką przybudówką. Wyposażenie wnętrza z okresu budowy kościoła.

KANCLERZOWICE

Spichlerz folwarczny z pocz. XIX w., usytuowany w południowej części zabudowy folwarcznej, murowany z cegły, na kamiennej podmurówce, tynkowany, na planie prostokąta, parterowy z użytkowym, magazynowym strychem, kryty dachem dwuspadowym z naczółkami, pokryty dachówką ceramiczną.

KORZEŃSKO

Kościół par. p.w. Podwyższenia Krzyża Św., zbudowany z fundacji Antona

Lothara von Hatzfeld w latach 1722-25, w miejscu wcześniejszego, drewnianego, usytuowany w środkowej części miejscowości, po wschodniej stronie drogi wiejskiej. Kościół jednonawowy, trójprzęsłowy, z węższym, kwadratowym, jednoprzęsłowym prezbiterium o ściętych narożach, do którego od południa dostawiona zakrystia. Od zachodu na osi dostawiona wieża częściowo wtopiona w fasadę korpusu, zwieńczona cebulastym hełmem. W przyziemiu wieży eliptyczna kruchta. Korpus kryty dachem dwuspadowym, na kalenicy chorągiewka z datą 1731, prezbiterium dachem wielopołaciowym z chorągiewką z monogramem liter alfa i omega w glorii. Kościół w latach 2015 - 2018 r. remontowany, m.in. wnętrza i tynki elewacji.

Kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki pomocniczy, p.w. św. Jana Pawła II, wzniesiony w 1861 r. na działce poza wsią. Budowla murowana z cegły, na kamiennym cokole, na rzucie prostokąta z półkolistą absydą od wschodu, objętą niższą, półkolistą zakrystią z wieżą na planie zbliżonym do kwadratu od zachodu. Halowy korpus nakryty jest dwuspadowym dachem, ukrytym za wysokimi, schodkowymi szczytami, do zachodniego przylega pięciokondygnacyjna wieża zwieńczona ostrosłupowym hełmem i narożnymi sterczynami. Wnętrze nawy obiegają drewniane, w stylistyce neogotyku, empory wsparte na dekoracyjnie zaciosanych słupach. W 1989 r. kościół przekazany parafii rzymskokatolickiej, remont generalny w 1995 r.

Cmentarz ewangelicki założony w 1 ćw. XIX w., na planie prostokąta, na północ od wsi, 300 m za kościołem ewangelickim, pierwotnie w polu, obecnie przy osiedlu domów mieszkalnych, pierwotna powierzchnia 0,95 ha, ze słabo zachowaną strukturą grobów, nieliczne pomniki nagrobne i kraty odgradzające, najstarszy nagrobek z 1821 r., zaniedbany stary drzewostan z licznymi gatunkami drzew.

POWIDZKO

Kościół par. p.w. św. Jana Chrzciciela, pierwotny wzmiankowany w 1329 roku, obecny usytuowany wraz z otaczającym go cmentarzem w centrum wsi, wzniesiony w latach 1787-91. Kościół barokowy z elementami klasycystycznymi, orientowany, murowany z cegły, na niewielkim ceglany cokole, tynkowany. Kościół jednonawowy, nawa dwukondygnacyjna, trójprzęsłowy, na planie prostokąta, prezbiterium węższe na planie kwadratu, jednoprzęsłowe, zamknięte trójbocznie. Od zachodu wtopiona w korpus wysoka, czworoboczna wieża z zaokrąglonymi narożnikami. Od strony północnej nawy niewielka, prostokątna kruchta nakryta dwuspadowym daszkiem z trójkątnym szczytem, przy

południowej ścianie prezbiterium zakrystia na rzucie prostokąta, nakryta dachem pulpitowym. Korpus nakryty dachem dwuspadowym. Wieża dwukondygnacyjna, nakryta hełmem z ażurową latarnią. Owalny teren kościoła otoczony murem cmentarnym, otynkowanym, z umiejscowioną w nim neobarokową figurą św. Jana Nepomucena oraz bramą z 1797 r. W 2018 r. naprawa i remont konstrukcji oraz wymiana poszycia wieży kościoła.

RADZIĄDZ

Kościół par. p.w. św. Karola Boromeusza zbudowany w latach 1727-35, z inicjatywy rodu von Hatzweld, przez mistrza budowlanego Christopha Hacknera. Murowany, tynkowany, z użyciem piaskowca w dekoracji portali i obramień okiennych. Bryła kościoła rozczłonkowana: jednorodna część nawowa połączona z węższym prezbiterium skośnymi ścianami, pomieszczenia przy prezbiterium znacznie niższe, wieża dwukondygnacyjna. Prezbiterium kryte dachem dwuspadowym nad zamknięciem przechodzącym w trójpołaciowy, nawa również dachem dwuspadowym przy połączeniu z prezbiterium przechodzącym w trójpołaciowy, pomieszczenia przy prezbiterium dachami pulpitowymi, wieża hełmem w formie czterospadowego namiotowego dachu, hełm zwieńczony krzyżem na kuli. Obiekt generalnie remontowany w latach 90. XX w.

ŻMIGRÓD

Kościół par. p.w. Świętej Trójcy zbudowany w latach 1597-1607 na miejscu starszej drewnianej świątyni p.w. Najświętszej Marii Panny, wzmiankowanej jako „Kościół Polski”. Odbudowany po pożarach w 1723 r., wymieniono wówczas pokrycia dachu i wieży oraz przebudowano wnętrza, w 1871 r. dobudowano neogotyckie prezbiterium z nowym ołtarzem w formie tryptyku i zakrystię. Kościół murowany z czerwonej cegły, orientowany, częściowo tynkowany - korpus nawowy, posiadający obecnie kształt trzynawowej bazyliki, z niższym, wydłużonym prezbiterium zamkniętym poligonalnie oraz masywną wieżą nakrytą hełmem z 1895 r., ze wspierającymi ją murami bocznymi, dachy dwuspadowe i namiotowy nad prezbiterium, kryte dachówką. Do świątyni prowadzi manierystyczny portal, nad którym znajduje się herb fundatorów Adama von Schaffgotscha i jego żony Katarzyny z domu Guttenstein. Wewnątrz bogate barokowe wyposażeniem, m.in. kaplica grobowa rodziny von Hatzfeldt p.w. św. Krzyża. Teren kościelny otacza mur z czerwonej cegły z ok. 1870 r. , przed wejściem barokowa figura św. Jana Nepomucena z ok. 1735 r. W latach 2014-2018 przeprowadzono szeroko zakrojone prace rewitalizacyjne, m. in. remont wieży z wymianą konstrukcji i pokrycia kopuły, dachu całej świątyni (wraz

z termomodernizacją) i elewacji, prace remontowe i konserwatorskie tynków wewnętrznych, detalu sztukatorskiego i kamiennego na ścianach i sklepieniach wewnątrz, zainstalowano czujniki dymu. Zagospodarowano też teren kościoła, urządzając skwer z figurą św. Wincentego a Paulo.

Kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki fil. p.w. św. Stanisława Kostki, wzniesiony w latach 1854-1858 r. w stylu neogotyckim, według projektu architekta Hermana Waesemanna. Kościół murowany z cegły pełnej w wątku krzyżowym, z użyciem cegły czerwonej i żółtej, na cokole z gładów kamiennych, założony na planie krzyża łacińskiego, o jednonawowym, pięcioprzęsłowym korpusie, z wydzielonym węższym, prostokątnym, zamkniętym trójbocznie prezbiterium, oddzielonym od nawy szerokim transeptem o prostokątnych ramionach. Po obu stronach prezbiterium dwie symetryczne oktagonalne zakrystie nakryte dachami stożkowymi. Między zakrystie i ramiona transeptu wbudowane okrągłe wieżyczki schodowe. Od wschodu sześciokondygnacyjna wieża nakryta spiczastym dachem, wtopiona w korpus, w dolnej kondygnacji od południa i północy prostokątne kruchty boczne. Dwukondygnacyjna nawa nakryta dachem dwuspadowym, prezbiterium dwuspadowym przechodzącym w wielospadowy. Ramiona transeptu i ściany korpusu nawowego zwieńczone uskokowymi szczytami ze sterczynami. Budowla o monumentalnej, ceglanej bryle zdobiona zróżnicowanym detalem architektonicznym: ceramiczny, ze sztucznego kamienia i tynkowy. Kościół rekonsekrowano 26 listopada 1972 r., nadając mu tytuł św. Stanisława Kostki.

Zespół pałacowy obejmuje: pałac Hatzfeldów, ob. w formie trwałej ruiny, wieżę kasztelańską i park krajobrazowy z elementami regularnymi. Pierwotna murowana warownia powstała tutaj w XIV w. Obiekt posiadał wieżę, mury i fosę. Należał kolejno do biskupów wrocławskich, książąt oleśnickich oraz stanowił własność rycerską. Od 1492 r. stał się główną siedzibą Kurzbachów, rządzących baronatem żmigrodzkim. W 1560 r. Wilhelm von Korzbach wznosi wieżę mieszkalną. W 1593 r. całą posiadłość odkupuje Adam v. Schaffgotsch. W 1634 r. zamek zdobyli Szwedzi i rozpoczęli prace fortyfikacyjne. Wieża zostaje przebudowana, zaopatrzona w blanki i służy jako stanowisko artyleryjskie. W 1650 r. zamek powraca w ręce austriackie – Melchiora Hatzfeldta - i zostaje poddany remontowi. W 1682 r. Heinrich Hatzfeld kładzie kamień węgielny pod budowę nowej kaplicy zamkowej, która była ostatnim dziełem włoskiego mistrza budownictwa Carla Rossiego. W 1689 r. trzeci z kolei w historii zamku pożar trawi jego mury. Franz Adrian Hatzfeld zawiera umowę z mistrzem budownictwa

z Wrocławia Christopherem Hacknerem na wybudowanie nowej siedziby. W latach 70/80 XVII w. zlikwidowano część fortyfikacji w związku z budową pałacu, pozostawiono wieżę mieszkalną i nakryto w 1706 r. mansardowym dachem gontowym. W latach 1706-1708 powstaje pałac, w którego mury włączono kaplicę Rossiego i fragment starego budynku zamkowego. Pałac wówczas był dwupiętrową i trzyskrzydłową barokową budowlą nakrytą dachem mansardowym. Dach otrzymał wówczas dodatkowo wieżyczkę z otwartą latarnią i barokową kopułą. Późnobarokowe południowo-zachodnie skrzydło wybudowano w latach 1756-1763, według projektu Carla Gottharda Langhansa. Wnętrza, o delikatnej rokokowej ornamentyce, były dziełem Johanna Petera Echltera z Bawarii. W 1806 r. kwaterę założył tutaj Napoleon Bonaparte, a siedem lat później, cesarze Austrii, Rosji i król Prus podpisali tu ostateczny plan rozgromienia cesarza Francuzów. Kolejna przebudowa pałacu nastąpiła w latach 1874-1875, a barokowej fasadzie nadano wystrój renesansowy. Zmieniono dach korpusu na płaski, a skrzydła północnego na dwupołaciowy, podwyższono elewacje o trzecią kondygnację i przekształcono w stylu eklektycznym. W takiej postaci pałac przetrwał do końca II wojny światowej, dopiero w 1945 r. tę okazałą, o nieregularnej i silnie rozczłonkowanej bryle, rezydencję rozszabrowano i spalono. Zniszczone skrzydło południowo-zachodnie rozebrano w 1973 r., do dziś zachowały się resztki korpusu - fasada do wysokości korony murów, ze środkowym szczytem i elewacja tylna na wysokości piwnic oraz ruiny skrzydeł. Nie zachowały się żadne elementy wyposażenia, poza pozostałościami wystroju fasady korpusu i elewacji zachodniej i północnej skrzydła północnego. Ze względu na duże walory artystyczne i historyczne obiektu przeprowadzono niezbędne prace zabezpieczające i remontowe, oczyszczono i zagospodarowano teren wokół pałacu i po renowacji w 2008 r. udostępniono jako trwałą ruinę.

Wieża mieszkalna jest najstarszą, zachowaną do dziś w całości, budowlą zespołu pałacowo-parkowego, usytuowaną frontem naprzeciw ruin fasady pałacowej. Zbudowana w 1560 r. jako obronna wieża mieszkalna, zwana dziś basztą. Fakt budowy upamiętnia, umieszczona nad wejściem fundacyjna płyta z piaskowca z herbem rodzimym Kurzbacha i jego żony Magdaleny z domu von Maltzan. Podczas wojny 30-letniej, w 1642 Szwedzi podwyższyli basztę o jedno piętro. W 1706 r. wieżę nakryto dachem mansardowym, który przetrwał do 1837 roku, kiedy to nadbudowano górną część wieży krenelażem, na szczycie urządzono taras widokowy i dach pokryto blachą cynową. Wtedy też budowlę otynkowano. W latach 1936-37 przeprowadzono prace konserwatorskie pod

kierunkiem architekta Thomasa – krenelaż zastąpiono attyką, zbito tynki i zmieniono konstrukcje schodów. W 1938 r. wieża wykorzystywana była jako archiwum. Wieża na rzucie kwadratu, z wtórnie dostawioną od wschodu cylindryczną wieżyczką schodową z przyporą, wbudowaną w połowie w jej mur i przesuniętą nieco od osi środkowej na północ. Zwarta, masywna bryła budowli posadowiona na cokole występującym, o zmiennej wysokości, czterokondygnacyjna, podpiwniczona, zwieńczona obecnie prostym krenelażem kryjącym taras widokowy. Wieżyczka schodowa pięciokondygnacyjna, wystaje nieco ponad zwieńczenie wieży. Nad wejściem głównym dwie kamienne tablice upamiętniające kolejne etapy budowy wieży: dolna z herbem fundatorów i datą „1560”, górna z inskrypcją informującą o przebudowie wieży w 1643 r. Na przyporze metalowa tablica zainstalowana współcześnie, upamiętniająca zwycięstwo Prus w wojnach napoleońskich. Obiekt remontowany w latach 90. XX w. Po przeprowadzonej w 2008 r. renowacji zagospodarowany i udostępniony, obecnie mieści m.in. punkt informacji turystycznej, salę konferencyjną i wystawową oraz apartament hotelowy.

Park został założony w XVII w. w stylu barokowym, o powierzchni ok. 15 ha, przekształcany do XIX w. Powstał w miejscu zlikwidowanych fortyfikacji ziemnych dawnej twierdzy. Pozostałości pierwszego parku geometrycznego są jeszcze widoczne na południe od ruin. Natomiast w 1 poł. XIX w., między Baryczą a jej południowym ramieniem założono park krajobrazowy ze stawem. Do parku prowadził (dziś częściowo zachowany, ale skrócony przez obwodnicę) wał zamkowy, czyli utworzona w 1680 r. aleja kasztanowo - lipowa, która była dostępną dla wszystkich drogą prywatną o długości 1.5 kilometra, łączącą zamek ze Żmigrodem. Park został etapami zrewitalizowany i w 2012 r. oficjalnie otwarty. Wykreowano w nim nowe funkcje, uwidoczniono zabytkowy charakter obiektów oraz przywrócono pierwotny wygląd części ogrodów wg zachowanych materiałów ikonograficznych. Zbudowano trejaż – symbolizujący nieistniejące już długie skrzydło pałacowe, wytyczono alejki, wyposażono w elementy małej architektury. Obok interesującego starodrzewu, w którym zachowany pomnikowy cis, dęby, buki, jesiony, sosny wejmutki, znajdują się ocalone elementy z dawnej architektury - budynek oranżerii z 2 poł. XVIII w. wzniesiony przez Langhansa, kamienna rzeźba tancerza, stalowy maszt z 2 poł. XIX w. Zespół pałacowo-parkowy został w 2013 r. laureatem konkursu "Zabytek zadbane". W kategorii Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu, jury przyznało Gminie Żmigród nagrodę za „przykładnie przeprowadzoną trudną rewaloryzację zespołu, służącą

utrwaleniu autentyzmu substancji zabytkowej i krajobrazu kulturowego, łączącą konserwację pojedynczego obiektu, konserwację trwałej ruiny oraz rewaloryzację założenia parkowego”.

Do obiektów dziedzictwa kulturowego gminy należą również obiekty nieruchome, które wprawdzie nie zostały wpisane do rejestru zabytków, ale ze względu na dużą wartość kulturową także zasługują na uwagę i zostały ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Wśród nich znajduje się zarówno zabudowa miejska Żmigrodu - mieszkalna, użyteczności publicznej czy budownictwo przemysłowe, jak również zespoły zabudowy zagrodowej, zespoły folwarczne, zabytki sepulkralne i wiele innych.

W zabudowie Żmigrodu, którego centrum zachowało średniowieczny układ o kształcie zbliżonym do owalu z prostokątnym, obecnie zrewitalizowanym, rynkiem - jego charakterystycznym elementem jest Kolumna Maryjna, pierwotnie była to tzw. kolumna zwycięstwa, którą ustawiono w 1873 r. z okazji zwycięstwa Prus w wojnie z Francją w latach 1870-1871, natomiast w czerwcu 1947 r. na jej szczycie umieszczono Figurę Matki Bożej - i wychodzącymi z niego ulicami, które zbiegają się w miejscach, gdzie do 1819 roku stały bramy miejskie, można m.in. wyróżnić: budynek Urzędu Miejskiego przy Pl. Wojska Polskiego, pierwotnie dom mieszkalny i siedziba Sądu Książęcego, o czym świadczy herb rodziny Hatzfeldtów na fasadzie, wzniesiony w 1830 r. w stylu klasycystycznym, murowany, tynkowany, piętrowy, z poddaszem, nakryty dachem czterospadowym z dachówki ceramicznej, oraz położoną przy rynku piętrową zabudowę mieszkalną z XIX w.- budynki o nr 1, 11, 12, 15 i 19, a także budynki mieszkalne przyległych ulic, z przełomu XIX i XX w. oraz początków XX w., murowane, zwykle z dachami dwuspadowymi, niekiedy z naczółkami czy mansardowymi, krytymi dachówką ceramiczną. Wiele budynków ma zachowany detal architektoniczny, stanowiący walor artystyczno - architektoniczny w skali lokalnej, w postaci płaskich pilastrów w tynku, opasek, gzymsów, lizen czy, jak w położonym przy ul. Wileńskiej parterowym budynku z XVIII w., szczyty ze spływami. Ciekawe architektonicznie są budynki mieszkalne przy ul. Mickiewicza i ul. Willowej, wzniesione w latach 20. i 30. XX w., także przy ul. Willowej budynki zespołu szpitala, z dominującym budynkiem głównym, piętrowym, odnowionym, obecnie Szpital Rehabilitacyjny i Opieki Długoterminowej. Zabudowa ul. Szkolnej, która została wytyczona w 1804 r. jako ulica prowadząca do cmentarza ewangelickiego, w 1887 r. poszerzona i obsadzona lipami, to wielorodzinne budynki wznoszone w latach 20. i 30. XX w., dla nauczycieli i urzędników,

również budynki jednorodzinne, piętrowe, tynkowane, nr 1, 3, 9, 12 oraz budynki oświatowe – nr 7 wzniesiony w 1903 r. i nr 11 wzniesiony w 1913 r., piętrowe, z czerwonej cegły. Znajdują się tutaj także budynki przemysłowe – zespół budowlany dawnej cukrowni z 2 poł. XIX w, później Pafawag, ob. Fabryka Urządzeń Technicznych Alcon, budynki piętrowe, z czerwonej cegły, niektóre obecnie tynkowane, wzniesione głównie na planie wydłużonych prostokątów, nakryte dachami płaskimi i dwuspadowymi. Natomiast kolejne historyczne placówki oświatowe to: przy ul. Stefana Batorego budynek z 1908 r. przeznaczony na szkołę katolicką, piętrowy, z czerwonej cegły, z ryzalitem w osi głównej, kryty dachem czterospadowym z lukarnami, z dachówki ceramicznej, oraz budynek usytuowany na rogu ulic Batorego i Sportowej, pochodzący z 1. poł. XIX w., przeznaczony na szkołę ewangelicką, obecnie budynek mieszkalny, piętrowy, tynkowany, kryty dachem dwuspadowym. Budynek dawnej szkoły parafialnej z 1827 r. przy ul. Kościelnej, obecnie dom mieszkalny, piętrowy, tynkowany, kryty dachem dwuspadowym z dachówki ceramicznej. W okazałym, piętrowym, budynku dawnej pastorówki, wzniesionej w 2 poł. XIX w. przy ul. Rybackiej, mieści się obecnie Zespół Szkół Specjalnych. Budynek nr 6 przy ul. Lipowej, z 1878 r., wzniesiono jako gmach sądu z więzieniem. Piętrowy, tynkowany, kryty płaskim dachem, elewacje z zachowanym detalem architektonicznym. Po II wojnie św. znajdował się tam m.in. zakładowy dom kultury, obecnie budynek nieużytkowany, wymagający remontu. Sierociniec, wzniesiony ok. 1833 r. przy ul. Poznańskiej nr 1, ob. Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia, to budynek piętrowy, z użytkowym poddaszem, murowany, tynkowany, nakryty czterospadowym dachem z dachówki ceramicznej. Dawny urząd celny, przy ul. Powstańców Styczniowych nr 1, ob. dom mieszkalny, wzniesiony w 1 ćw. XIX w., murowany, tynkowany, piętrowy, na planie wydłużonego prostokąta, nakryty nowym dachem czterospadowym z powiekami, z dachówki ceramicznej. Przy ul. Rzeźniczej nr 6 znajduje się zespół budynków dawnej rzeźni miejskiej z 1897 r., wzniesionych z czerwonej cegły, parterowych o niejednolitej wysokości, krytych dachami dwuspadowymi z dachówki ceramicznej, na planie litery "L" i wolnostojący budynek mieszkalny, parterowy z użytkowym poddaszem. Piętrowy dom z 1870 r. o ciekawej architekturze znajduje się przy ul. Kolejowej 13. Nieczynny budynek młyna z zachowanym wyposażeniem, piętrowy, tynkowany, nakryty wysokim dachem dwuspadowym, wzniesiony w pocz. XX w., znajduje się przy ul. Tadeusza Kościuszki. W najwyższym punkcie miasta, przy ul. Batorego, w miejscu po dawnej świątyni

ewangelickiej wzniesiono w 1906 r. wieżę ciśnień, na planie ośmioboku, który w 1/3 wysokości przechodzi w okrąg, a zwieńczenie na planie szesnastoboku. Ściany częściowo żelbetonowe, częściowo ceglane - góra. Dach kryty dachówką ceramiczną, na szczycie drewniana latarnia na ruszcie stalowym zwieńczona hełmem kopulastym z masztem. Obecnie zagospodarowano teren obok wieży. W planach remont wieży z dobudowaniem wolnostojącej klatki schodowej o konstrukcji stalowej i adaptacja na cele użyteczności publicznej - obiekt turystyczno rekreacyjny z planetarium. Gmina wystąpiła o wpisanie wieży do rejestru zabytków, co umożliwi starania o środki zewnętrzne na remont obiektu.

Gmina Żmigród obejmuje rozległy teren o zróżnicowanej sieci osadniczej, od zwartej po rozproszoną, a pod względem układu przeważają wsie typu wielodrożnicy, występują również ulicówki, np.: Barkowo, Borek, Chodlewo, Garbce, Kędzie, Laskowa. Niemal wszystkie miejscowości w gminie lokowane były w XIII w. Żaden z historycznych układów ruralistycznych nie został wpisany do rejestru zabytków, objęte zostały ochroną poprzez wpis do ewidencji zabytków i posiadają wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej lub strefy ochrony ekspozycji. Jest to ponad trzydzieści układów wsi, wymienionych w rozdziale 6.2. – wykaz zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Wsie te zachowały znaczną część budynków, będących przykładem tradycyjnego budownictwa wiejskiego, z których najciekawsze również ujęto w gminnej ewidencji zabytków. Głównie są to domy i budynki gospodarcze w zagrodach oraz zespoły folwarczne z XIX i przełomu XIX/XX w. oraz z początku XX w., jednokondygnacyjne, z dwuspadowymi dachami krytymi dachówką, wzniesione na planie prostokąta, murowane z czerwonej cegły, niektóre tynkowane lub w konstrukcji szachulcowej. Najstarsze usytuowane szczytem, późniejsze kalenicą do przebiegającej drogi. Wszystkie budynki bez cech stylowych. Podobna materiałowo do budynków mieszkalnych jest również towarzysząca zabudowa gospodarcza. Stan budynków zadowalający, choć zdarzają się przypadki wymagające prac remontowych. Najwięcej zabudowy szachulcowej występuje w miejscowościach: Chodlewo, Grądzik, Kędzie, Korzeńsko, Powidzko, Niezgoda. Z zabudowy rezydencjonalno-folwarcznej na uwagę zasługują: XIX-wieczna zabudowa położonego w centrum wsi Łapczyce zespołu pałacowego - pałac, oficyna pałacowa, obora, spichlerz, park i ogród gospodarczy z XVIII i XIX w. Pałac murowany z cegły, tynkowany, dwukondygnacyjny, podpiwniczony, założony na planie prostokąta, z wydatną dobudówką w elewacji tylnej, nakryty dachem czterospadowym z lukarnami. Fasada skierowana na dawny dziedziniec

gospodarczy, wokół którego zachowana jest większość murowanych z czerwonej cegły zabudowań folwarcznych oraz parterowa oficyna, nakryta dachem naczółkowym. Na południowy - wschód od rezydencji rozciąga się rozległy park i dawny ogród gospodarczy. Całość zaniedbana, pałac nieużytkowany. Natomiast w miejscowości Morzęcino zespół dworski: dwór z 1 poł. XIX w., dwa budynki gospodarcze z ok. 1910 r. i sześciorek z ok. 1920 r. Dwór założony na planie prostokąta, murowany, tynkowany, podpiwniczony, parterowy, z częściowo użytkowym poddaszem, nakryty dachem naczółkowym z powiekami. Fasada z dobudowanym gankiem, w elewacji bocznej północnej dostawiona współcześnie parterowa dobudówka. Dwór skierowany jest na teren dawnego dziedzińca folwarcznego, wokół którego zachowała się część zabudowań gospodarczych, parterowych, z czerwonej cegły. Obiekty użytkowane. Zespół dworski w Kaszycach Milickich – dwór z 2 poł. XIX w., spichlerz, stodoła, obora, czworak z pocz. XX w. i dwa budynki dwojaków z przełomu XIX/XX w. Budynek dworu murowany z cegły, tynkowany, założony na planie prostokąta, podpiwniczony, parterowy, z użytkowym poddaszem, nakryty dachem naczółkowym z lukarnami i powieką. Na zachód od dworu znajdują się zabudowania folwarczne. Budynki użytkowane, dwór w dobrym stanie m.in. w ostatnich latach wymieniono dach. W miejscowości Garbce do interesujących obiektów należy zespół młyna parowego (dom, młyn, kotłownia z kominem i budynek gospodarczy), później elektrycznego, wzniesionego w latach 1920-1921 r. Nowe akcenty w krajobraz kulturowy wsi wniosły linie kolejowe i związane z nimi obiekty, wzniesione na pocz. XX w.; w ewidencji ujęte budynki kolejowe w Borkowie i Borkówku, obecnie przystosowane do funkcji mieszkalnych oraz w Korzeńsku, przy linii 271 Wrocław – Poznań – nadal czynne.

Osobną, specyficzną kategorią miejsc tworzących krajobraz kulturowy są cmentarze - miejsca pochówku mieszkańców tych wielokulturowych ziem. Na terenie gminy znajduje się kilkanaście cmentarzy, w tym 7 ewangelickich, nieczynnych, które znajdują się w miejscowościach: Barkowo, Bychowo, Garbce, Korzeńsko, Powidzko, Radziadz i Żmigród – obecnie park z tablicą upamiętniającą nekropolię. Warto wspomnieć, iż w Żmigrodzie znajdował się także cmentarz żydowski, w pobliżu torów, założony w 1 poł. XIX w., obecnie miejsce pocmentarne zabudowane jest przez domy jednorodzinne. Wszystkie cmentarze ewangelickie założono w XIX stuleciu. W większości na cmentarzach zachowanych jest wiele nagrobków i pomników, okazy starego drzewostanu i zieleni charakterystycznej dla nekropolii – bluszcz pospolity, barwinek i konwalia

majowa. Cmentarze wymagają zabiegów rewaloryzacyjnych, próbę ich uporządkowania podejmuje młodzież szkolna. Ponadto nieczynne cmentarze przykościelne, zlokalizowane przy kościołach w Barkowie – z XIV w., Bychowie – z XIV w., Korzeńsku – XVI w., Radziądzu – z XVIII w. i Powidzku z pocz. XIV w. – przy kościele p.w. św. Jana Chrzyciela i przy ruinie kościoła ewangelickiego, z 2 poł. XIX w., pozostają tylko placami wokół świątyni, z pojedynczymi pomnikami, szczególnie zdewastowany jest cmentarz przylegający do ruin kościoła w Powidzku. Ostatnio teren wokół ruin uporządkowano, usunięto liczne samosiewy i śmieci. Gmina planuje dalsze uporządkowanie terenu i pielęgnację zachowanego starodrzewu, wykonanie ścieżek, małej architektury oraz remont oraz zabezpieczenie ruin kościoła w celu "zachowania ruin kościoła w Powidzku jako trwałej ruiny". Wystąpiła o wpisanie ruin do rejestru zabytków, aby móc pozyskać środki zewnętrzne na jego remont. Ruiny cmentarnego kościoła protestanckiego stanowią pozostałość obiektu wzniesionego w 1909 r., który został zdewastowany i częściowo rozebrany na budulec w latach 60. XX w. Budynek założony na planie prostokąta z wieżą umieszczoną centralnie na elewacji frontowej i portalem ceglany, stanowiącym wejście główne. Od strony elewacji południowej widoczne ślady przybudówek drewnianych mieszczących schody na chór. Trójkondygnacyjna wieża założona na planie kwadratu, zwieńczona dachem ostrosłupowym czworobocznym przechodzącym w ośmioboczny ostrosłup, krytym dachówką, na szczycie wieży sygnaturka stalowa. Kościół składał się z nawy głównej i zakrystii, murowany z cegły, nieotynkowany, na kamiennym cokole.

9. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

9.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, Gmina Żmigród wykonała gminną ewidencję zabytków nieruchomości, która została przyjęta Zarządzeniem Nr 0050.160.2019 Burmistrza Gminy Żmigród z dnia 3 września 2019 r.

Gminna ewidencja zabytków będzie podlegała okresowej aktualizacji poprzez:

- wykreślanie z ewidencji zabytków nieruchomości obiektów, które zostały rozebrane, gruntownie przebudowane i utraciły już cechy zabytkowe – w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony - w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie ewidencji zabytków nieruchomości o nowe obiekty, po otrzymaniu zawiadomienia konserwatora zabytków o wpisie do rejestru zabytków lub włączeniu ich do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zgodnie z w/w Rozporządzeniem, do końca 2020 r. wykonane zostaną karty adresowe dla zabytków archeologicznych. Ewidencja ta będzie uzupełniana i weryfikowana poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

9.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz „*Programu opieki nad zabytkami Gminy Żmigród*” na stronie internetowej Gminy,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
- opracowanie systemu informacji wizualnej w postaci ujednoczonych tablic zawierających krótką informację na temat historii obiektu,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,

- organizacja i udział w cyklicznych imprezach promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe, organizowanych na terenie zespołu pałacowego i na rynku w Żmigrodzie, m.in. *Dni Żmigrodu, Jarmark Bożonarodzeniowy, Noc Świętojańska, Żmigrodzki Festiwal Kwiatów*, na których prezentowana jest historia regionu, jego walory turystyczne oraz lokalne wyroby rękodzielnicze i produkty regionalne,
- organizacja i wsparcie konkursów oraz wystaw związanych z dziedzictwem kulturowym,
- kontynuacja zajęć edukacyjnych dla dzieci i młodzieży w zespole pałacowo-parkowym pn. „W klimacie dworskim...”.
- merytoryczne i finansowe wsparcie publikacji i wydawnictw traktujących o zasobach dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny,
- propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami, współdziałanie i współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków.

9.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy; zasady udzielania dotacji określone zostały w Uchwale Rady Miejskiej Nr 0007.VII.99.2019 z dnia 12 czerwca 2019 r.

W latach 2016-2019 wsparcie finansowe otrzymały:

I. Uchwała Nr 0007.XVII.129.2016 Rady Miejskiej w Żmigrodzie z dnia 31 marca 2016 r. w sprawie przyznania dotacji na roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków:

1. Przyznano dotację dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Trójcy w Żmigrodzie przeznaczoną na zadanie: „Remont wieży kościoła filialnego p.w. św. Jana Nepomucena w Bychowie” w kwocie 25.000 zł.

2. Przyznano dotację dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Trójcy w Żmigrodzie przeznaczoną na zadanie: „Remont dachu kościoła p.w. św. Trójcy w Żmigrodzie – remont dachu nad prezbiterium, bocznych dachów przy wieży oraz kopuły nad kaplicą” w kwocie 50.000 zł.

3. Przyznano dotację dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Marcina w Barkowie przeznaczoną na zadanie: „Remont kościoła p.w. św. Marcina w Barkowie – remont elewacji prezbiterium i zakrystii” w kwocie 15.000 zł.

II. Uchwała Nr 0007.XXV.207.2017 Rady Miejskiej w Żmigrodzie z dnia 21 marca 2017 r. w sprawie przyznania dotacji na roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków:

1. Przyznano dotację dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. Podwyższenia Krzyża Św. w Korzeńsku przeznaczoną na zadanie: „Malowanie wnętrza kościoła parafialnego p.w. Podwyższenia Krzyża Św. w Korzeńsku” w kwocie 50.000 zł.

2. Przyznano dotację dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Marcina w Barkowie przeznaczoną na zadanie: „Remont kościoła p.w. św. Marcina w Barkowie – remont elewacji (wieża i nawa główna)” w kwocie 25.000 zł.

III. Uchwała Nr 0007.XXXIII.297.2018 Rady Miejskiej w Żmigrodzie z dnia 8 lutego 2018 r. w sprawie przyznania dotacji na roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków:

1. Przyznano dotację dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Marcina w Barkowie przeznaczoną na zadanie: „Remont kościoła p.w. św. Marcina w Barkowie – remont elewacji” w kwocie 30.000 zł.

2. Przyznano dotację dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Jana Chrzciciela w Powidzku przeznaczoną na zadanie: „Naprawa i remont konstrukcji oraz poszycia wieży kościoła p.w. św. Jana Chrzciciela w Powidzku” w kwocie 20.000 zł.

IV. Uchwała Nr 0007.V.45.2019 Rady Miejskiej w Żmigrodzie z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie przyznania dotacji na roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków:

1. Przyznano dotację dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Trójcy w Żmigrodzie przeznaczoną na zadanie: „Rewitalizacja wnętrza zabytkowego kościoła p.w. św. Trójcy” w kwocie 50.000 zł.

Planowane jest coroczne wydzielanie określonych kwot na dofinansowania prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy.

- podjęcie uchwały w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace

konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków,

- stworzenie samorządowego systemu preferencji finansowych dla właścicieli obiektów zabytkowych, np. zwolnienia z podatku od nieruchomości warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji,
- zachęcanie prywatnych właścicieli do uporządkowania przestrzeni ogrodowej wokół zabytkowych budynków,
- nawiązanie współpracy z właścicielami obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; rozpowszechnianie wśród właścicieli tych obiektów informacji na temat zasad konserwatorskich i profilaktyki konserwatorskiej, zbieranie informacji na temat przeprowadzonych remontów i odnotowywanie tych faktów w kartach gminnej ewidencji zabytków,
- podjęcie działań zmierzających do uporządkowania wielkogabarytowych szyldów i reklam przesłaniających zabytkowe budynki, zaburzających ich wartość artystyczną i estetykę miasta,
- kontynuacja działań zwiększających atrakcyjność przestrzeni miejskiej i wiejskiej (nowe nawierzchnie, kompozycje roślinne, ławki, oświetlenie),
- remont i zabezpieczenie ruin kościoła w Powidzku, zgodnie z projektem opracowanym w 2017 r. Na powyższe prace wydane zostało pozwolenie Starosty Trzebnickiego z dnia 12.03.2018 r. Zakres prac uwarunkowany będzie pozyskaniem środków ze źródeł zewnętrznych, co z kolei uwarunkowane jest wpisaniem obiektu do rejestru zabytków przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- remont i adaptacja wieży ciśnień w Żmigrodzie na cele kulturalno-rozrywkowe zgodnie z projektem opracowanym w 2016 r. Zakres prac uwarunkowany będzie pozyskaniem środków ze źródeł zewnętrznych, co z kolei uwarunkowane jest wpisaniem obiektu do rejestru zabytków przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Do tego czasu Gmina będzie systematycznie przeprowadzała podstawowe prace zabezpieczające i naprawcze, aby nie dopuścić do pogorszenia stanu technicznego obiektów.

9.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Szlaki turystyczne stanowią jedną z form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Istotą tworzenia wszelkich szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, nordic walking itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością miejsc i obiektów, przez które szlak przebiega. Walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy Żmigród, ze szczególnie cennymi terenami objętymi ochroną krajobrazu, dostępność komunikacyjna, zagospodarowany turystycznie zespół pałacowo-parkowy i zrewitalizowany historyczny plac miasta, wytyczone szlaki i ścieżki turystyczne, odnawiane interesujące budowle sakralne, ślady wielokulturowości, wydarzenia kulturalne o zasięgu ponadlokalnym, historyczne postaci, kultywowanie tradycji i zwyczajów osiadłej ludności oraz regionalne kulinaria – karp, bób, miód, stanowią niewątpliwie atut turystyczny i poznawczy. Gmina jest też integralnie powiązana z otaczającymi ją gminami sąsiednimi. Ma to ogromne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania tak gospodarki, jak i wszelkich przejawów społecznej aktywności mieszkańców gminy, co przełożyło się m.in. na powstanie niektórych szlaków turystycznych. Na terenie gminy przecinają się lokalne i ponadlokalne szlaki turystyczne stanowiące formę związku między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych. Przez tereny gminy przebiegają szlaki piesze, rowerowe i konne (o łącznej długości ponad 200 km) oraz ścieżki dydaktyczne. Szczególnie rozwinięta jest sieć szlaków rowerowych – długości ponad 140 km – w tym nowo utworzona Dolnośląska Autostrada Rowerowa (Wrocław – Trzebnica – Prusice – Żmigród – Milicz), przebiegająca w znacznej mierze po trasie nieczynnej już kolei wąskotorowej. Gmina Żmigród wraz z trzema partnerami: Gminą Prusice, Gminą Milicz i Gminą Wołów zrealizowała w latach 2017-2018 partnerski projekt, w efekcie którego na terenie gminy Żmigród powstała ścieżka rowerowa: od OSIR-u w kierunku Osieka poprzez Kanclerzowice, Powidzko, Przedkowice, Dobrosławice do granicy z Gminą Prusice. Istniejące szlaki, tworzące system o dużym ładunku dydaktycznym, wiodą do najciekawszych pod względem historycznym i przyrodniczym miejscowości, w których znajdują się także najcenniejsze obiekty zabytkowe, wymienione w poprzednich rozdziałach. Wśród licznych różnego typu szlaków warto wymienić:

- *SZLAK DOLNOŚLĄSKICH ZAMKÓW I PAŁACÓW*, kulturowy, nie ma charakteru liniowo wyznaczonej drogi. Jest to zbiór rozrzuconych po Dolnym Śląsku 68 obiektów zabytkowych z różnych okresów (od 2 poł. XII po 1 poł. XX w.) i różnych typów, które turysta może w dowolny sposób wybierać i łączyć, układając program wycieczki. Szlak obejmuje pałac Hatzfeldów w Żmigrodzie;
- *POLSKI SZLAK CYSTERSÓW*, będący fragmentem europejskiego (ER-8), ustanowionego przez Radę Europy w 1990 r. Jego dolnośląski, zachodni odcinek wyznaczają miejscowości: Żmigród, Trzebnica, Wołów.
- *czerwony*, dł. 53 km, stanowi fragment Trzebnickiej pętli rowerowej, prowadzącej przez wszystkie gminy powiatu o łącznej długości 172 km. Rozpoczyna się w Barkowie i prowadzi m.in. przez miejscowości: Kędzie, Żmigród, Żmigródek, Gatka, Ruda Żmigrodzka, Osiek;
- *zielony*, dł. 22 km, przebiega m.in. przez: Korzeńsko, Garbce, Borek, Radziądz, Rudę Żmigrodzką, Niezgodę;
- *pomarańczowy*, wiedzie z miejscowości powiatu milickiego w kierunku na Wąsosz, na terenie gminy dł. ok 20 km, prowadzi m. in. przez: Radziądz, Żmigród, Bychowo, Kędzie;
- *czarny*, kulturowy, *SZLAK GRODZISK, KAPLICZEK I KRZYŻY POKUTNYCH*, dł. 45 km. Obejmuje pięć wczesnośredniowiecznych grodzisk, trzynaście ludowych kapliczek oraz pięć średniowiecznych kamiennych krzyży pokutnych;
- *zielony „BAROKOWYCH FUNDACJI HATZFELDÓW”*, dł. 40 km. Przechodzi przez miejscowości z zabytkowymi kościołami: Żmigród, Radziądz, Korzeńsko i Barkowo;
- *czerwony „ZAMKOWY”*, dł. 15 km. Na terenie gminy trasa łączy ruiny zamku w Żmigrodzie z Jamnikiem i Książęcą Wsią. Dalej poza granicami gminy przebiega przez miejscowości gmin sąsiednich;
- *niebieski „ARCHEOLOGICZNY”*, dł. 34 km. Przebiega przez miejscowości: Kędzie, Żmigród, Żmigródek, Szarzynę, Dąbki. Oprócz Gminy Żmigród przebiega przez Milicz – Krośnice – Twardogórę; jego łączna długość wynosi 100 km;
- *„MADONNY KRESOWE W GMINIE ŻMIGRÓD”*, szlak dł. 15 km, nieoznakowany w terenie. Obejmuje kościoły w Barkowie, Bychowie, Powidzku. Ponadto na trasie szlaku znajdują się trzy krzyże pokutne

(Barkowo, Bychowo i Powidzko) oraz kapliczki przydrożne, których najciekawszy zespół znajduje się w Powidzku;

- *SZLAK DOLINY BARYCZY*, dł. ok. 420 km. Trasę stanowi sześć łączących się pętli na terenie Parku Krajobrazowego Doliny Baryczy. Przebiega przez gminy województw dolnośląskiego i wielkopolskiego, głównie przez tereny leśne nadleśnictw: Milicz, Oleśnica Śląska, Żmigród, Antonin i Krotoszyn. W gminie Żmigród przebiegają dwa odcinki tego szlaku: Żmigródek - Radziądz – Gatka, dł. 7 km. II odcinek rozpoczyna się w Żmigródku, przez Jamnik do miejscowości Książęca Wieś, dł. 5 km;
- *SPLÝW RZEKĄ BARYCZ*, dł. 120 km, rozpoczyna się w Odolanowie. Atrakcją szlaku są Stawy Milickie. W gminie można skorzystać z przystani do cumowania i wodowania kajaków, która znajduje się przed mostem na Baryczy tuż obok zespołu pałacowo-parkowego w Żmigrodzie.

Istniejąca sieć szlaków turystycznych nie wyczerpuje możliwości wytyczenia kolejnych szlaków turystycznych czy ścieżek dydaktycznych. Jakość dotychczasowej oferty turystycznej może podnieść kolejny produkt turystyki kulturowej np. szlak tematyczny, dla którego utworzenia są szczególnie atrakcyjne wszelkie produkty regionalne związane z gastronomią czy znane rody i budowle z nimi związane. Inną propozycją jest szlak etniczny dla Niemców, związany z miejscami pamięci, pobytu i ważnymi wydarzeniami dla ich przodków; szlak wojen i konfliktów religijnych. Gmina mogłaby również wykorzystać współczesną formę odkrywania i popularyzowania dziedzictwa kulturowego, jaką jest questing, czyli zwiedzanie z elementami gier terenowych, wyprawy odkrywców, warsztaty edukacyjne. Ta atrakcyjna forma zwiedzania łączy we współczesnej turystyce rozrywkę, zabawę z edukacją, emocje. Tematyka szlaków questingowych dotyczy lokalnego dziedzictwa kulturowego, obiektów i miejsc mniej znanych, jednak z unikatową historią, co jest szansą dla małych miejscowości. Questing pozwala odkryć na nowo miejsca związane z lokalnym dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym, zaktywizować lokalną społeczność począwszy od młodzieży szkolnej po seniorów, a także promować miejscowość np. uwzględniając w wielu wsiach ślady współistnienia mieszkańców innych wyznań, znane postaci z przeszłości i czasów współczesnych. To tylko niektóre z możliwości promowania tych terenów, które pozwoliłyby wzbogacić ofertę poznawczą walorów przyrodniczo – krajobrazowo - historycznych gminy, gdyż jej perspektywy rozwojowe wiążą się również z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów wypoczynkowych i turystycznych, jak również

wyekspozowaniem istniejących zasobów zabytkowych.

Agroturystyka, dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa rolne, a jej przykłady znajdziemy w miejscowościach: Korzeńsko, Niezgoda, Radziądz czy Ruda Żmigrodzka, to oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków gminy. Rozwój tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich może przyczynić się w znaczący sposób do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

9.5. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- wspieranie inicjatyw związanych z obsługą ruchu turystycznego,
- promocja szkolnictwa zawodowego w zakresie konserwacji zabytków i zawodów zanikających, np. kamieniarstwo, snycerstwo, kowalstwo, ludwisarstwo,
- współpraca z urzędami pracy w zakresie szkolenia osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną i tzw. „ginącymi zawodami”.

10. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądanых zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Żmigród wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,

- uchwały Rady Miejskiej (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Miejskiej,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Miejskiego w Żmigrodzie zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami,
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

11. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami burmistrz gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest radzie miejskiej. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę miejską.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,

b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków stanowiących własność gminy,
- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością gminy,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł zewnętrznych,
- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- liczba utworzonych miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

12. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71-83). Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz. 1674).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów. Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

2. Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Dolnośląski. W ramach środków finansowych pozostających w dyspozycji Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków można ubiegać się o dofinansowanie:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji;
- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji. Wniosek ten wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określonych w pozwoleniu wydanym przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Witryna internetowa: e-mail: dwkz@dwkz.pl

3. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego we Wrocławiu

Zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących

się na obszarze województwa dolnośląskiego określone zostały w Uchwale Nr XXVIII/788/12 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 8 listopada 2012 r. wraz ze zmianą przyjętą Uchwałą Nr XVIII/466/16 z dnia 28 stycznia 2016 r.

Witryna internetowa: <http://www.umwd.dolnyslask.pl>

4. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

5. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej we Wrocławiu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody. Pomocą finansową mogą być objęte działania konserwatorskie i adaptacyjne polegające m.in. na:

- 1) pracach pielęgnacyjnych drzew i krzewów,
- 2) usuwaniu drzew i krzewów (w tym samosiewów),
- 3) przygotowaniu gruntu pod nasadzenia,
- 4) zakupie sadzonek roślin wieloletnich i ich nasadzenia,
- 5) wykonaniu trawników,
- 6) czyszczeniu lub modernizacji zbiorników wodnych i cieków,
- 7) pracach związanych z budową lub modernizacją ciągów komunikacyjnych (alejek), obiektów małej architektury (ławki, kosze na śmieci, tablice edukacyjne),

Witryna internetowa: <http://www.fos.wroc.pl>

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań,

uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.